

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 11 (5017) 15 сакавіка 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Вандроўнік

з алоўкам

стар. 5

Андрэй Андросік:

радавацца жыццю

стар. 13

Ніца. Не толькі

сніцца

стар. 15

Урачыстасць права

У Беларусі адзначаюць 25-годдзе з дня прыняцця Канстытуцыі

Сёння — адно з самых важных святаў беларускай дзяржаўнасці. 15 сакавіка 1994 года быў прыняты Асноўны закон — Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь, заснаваная на прынцыпе вяршэнства права. Гэтай даце ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Музей сучаснай беларускай дзяржаўнасці» прысвечана выстаўка «Галоўны дакумент краіны: мінулае і сучаснасць». Тут прадстаўлены ўнікальныя дакументы: аснова выстаўкі — крыніцы з фондавага збору архіва Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнага архіва, Прэзідэнцкай бібліятэкі, Нацыянальнага гістарычнага музея.

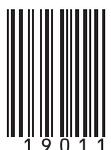
25-годдзе Канстытуцыі — знакавая падзея ў гісторыі Беларусі. Асноўны закон краіны адлюстроўвае досвед канстытуцыйнага будаўніцтва перадавых краін свету, выразна і паслядоўна выкладае базавыя агульначалавечыя каштоўнасці. Цэнтральнае месца ў экспазіцыі аддадзена арыгіналу Канстытуцыі 1994 года. На крыху пажоўклых лістах выведзены словы, якія сталі асновай прававога жыцця нашай краіны.

Працяг на стар. 2 ▶

Фрагмент экспазіцыі «Галоўны дакумент краіны: мінулае і сучаснасць» у Музеі сучаснай беларускай дзяржаўнасці.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 9 0 1 1

акцэнт тыдня

Водгалас. На імя кіраўніка дзяржавы ў час падрыхтоўкі і правядзення «Вялікай размовы з Прэзідэнтам» паступіла каля 2,5 тыс. зваротаў. У адпаведнасці з даручэннем Аляксандра Лукашэнкі работа па іх разглядзе знаходзіцца на асаблівым кантролі ў Адміністрацыі Прэзідэнта, паведамляе БелТА. «Як і сказаў кіраўнік дзяржавы, ніводнае пытанне не застанецца без разгляду і адказу», — адзначыла кіраўнік Адміністрацыі Наталля Качанава. Пытанні, якія маюць больш маштабны характар, будуць асветлены ў Пасланні Прэзідэнта беларускаму народу і Нацыянальнаму сходу. Частка зваротаў мае асабісты характар. Прычым многія з іх паступілі з-за мяжы. Грамадзяне цікавіліся, чаму аддае перавагу Прэзідэнт Беларусі ў галіне культуры, літаратуры і інш.

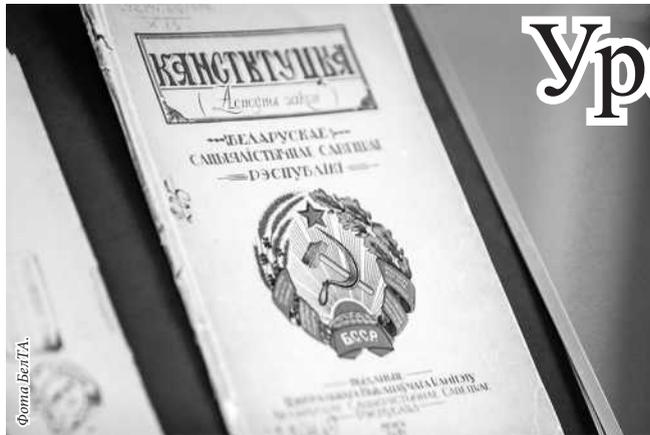
Бяспека. Аляксандру Лукашэнку прадставілі праект Канцэпцыі інфармацыйнай бяспекі Беларусі. Гэта выключна беларускі нацыянальны прадукт, разлічаны на шырокае ўнутранае і знешняе спажыванне, адзначыў дзяржаўны сакратар Савета бяспекі Станіслаў Зась на пасяджэнні Савета бяспекі з удзелам кіраўніка дзяржавы, інфармуе БелТА. Дакумент распрацоўваўся зыходзячы з геапалітычных інтарэсаў Беларусі, яе месца і ролі ў сучасным свеце. Праект канцэпцыі ўлічвае асноўныя палажэнні актаў міжнародных арганізацый, у тым ліку рэзалюцый Генасамблеі ААН і рэкамендацый АБСЕ.

Страта. Кіраўнік дзяржавы накіраваў спачуванне родным і блізкім народнага артыста СССР Уладзіміра Этуша. «Уладзімір Абрамавіч пражыў доўгае, насычанае яркімі падзеямі жыццё, заслужыў шырае прызнанне глядачоў і пакінуў асаблівы след у гісторыі савецкай і расійскай культуры. Ён быў цудоўным чалавекам, які валодаў вялікім талентам і ўнутранай годнасцю», — гаворыцца ў спачуванні. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што на беларускай зямлі творчасць Уладзіміра Этуша, якая стала прыкладам адданасці мастацтву, добра ведаюць і вельмі шануюць.

Праект. Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў распрацаваў унікальную канцэпцыю міжнароднага выставачага праекта «Еўрапейскія гульні — еўрапейскае мастацтва», які аб'ядноўвае выставачную і адукацыйную праграмы, паведаміў на прэс-канферэнцыі дырэктар цэнтра Сяргей Крыштаповіч. Прыярытэтнымі задачамі праекта ён назваў папулярызаванне станаўчага іміджу Беларусі на міжнародным узроўні, знаёмства ўдзельнікаў Еўрапейскіх гульняў і гасцей сталіцы з беларускім сучасным мастацтвам, а таксама з апошнімі тэндэнцыямі еўрапейскага мастацтва ў галіне фатаграфіі, плаката і выяўленчага мастацтва, відэарту, мультымедыяных праектаў.

Конкурс. Прадстаўніца Беларусі на конкурсе песні «Еўрабачанне-2019» ЗЕНА мяркуе заваяваць еўрапейскага глядача харызмай і энергіяй, паведамляе БелТА. «Я ўпэўнена, што мне ўдасца трапіць у фінал і выступіць дастойна. Цяпер ідзе актыўная падрыхтоўка да конкурсу», — распавяла юная спявачка. ЗЕНА — псеўданім маладой артысткі Зіны Купрыяновіч. Дзяўчыне 16 гадоў. На яе рахунку — перамога ў шматлікіх музычных праектах. Дарэчы, выканаўца двойчы спрабавала заявіць пра сябе на дзіцячым «Еўрабачанні». У мінулым годзе яна выйшла на сцэну дзіцячага конкурсу песні ў якасці адной з вядучых. У фінале нацыянальнага адбору за свой музычны нумар «Like it» яна атрымала ад прафесійнага журы 69 з 70 магчымых балаў.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

Урачыстасць права

галасавання за Канстытуцыю, супярэчнасцяў не засталася: абсалютная большасць дэпутатаў прагаласавала «за». Гэта была ўрачыстасць новай дзяржавы і нашага народа.

Вялікую цікавасць выклікаюць тэксты канстытуцый беларускай дзяржавы розных гістарычных эпох. Напрыклад, на выстаўцы можна пабачыць факсімільнае выданне Канстытуцыі 1919 года, Канстытуцыю 1927 года, выдадзеную на чатырох мовах — беларускай, рускай, польскай і ідыш, альбо Канстытуцыю БССР 1978 года. Частка экспазіцыі прысвечана рэспубліканскім рэфэрэндумам.

— Для Нацыянальнага гістарычнага музея вялікі гонар ладзіць мерапрыемствы, прысвечаныя гісторыі і фарміраванню Беларусі як краіны, — падкрэсліў дырэктар Нацыянальнага гістарычнага музея Павел Сапоцька. — Слова «мінулае і сучаснасць» арганічна ўпісаны ў кантэкст экспазіцыі. Хоць чвэрць стагоддзя можа падацца адносна невялікім адрэзкам часу, але для фарміравання дзяржаўнасці, тым больш у нашым варыянце, калі Беларусь уваходзіла ў склад іншых дзяржаў, гэта вялікае дасягненне. Нам ёсць чым ганарыцца ўжо з пазіцыі сучаснасці.

Асаблівую каштоўнасць выстаўцы дадае факт навукова-кансультацыйнай і метадычнай дапамогі ў яе распрацоўцы з боку аднаго з аўтараў тэксту дзеючай Канстытуцыі — доктара юрыдычных навук, прафесара, заслужанага юрыста Рэспублікі Беларусь Рыгора Васілевіча.

Вікторыя АСКЕРА

Экспазіцыя адлюстроўвае храналогію станаўлення канстытуцыйных асноў у Беларусі і распавядае пра ход падрыхтоўкі і прыняцця Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь 1994 года, унясенне ў яе змяненняў і дапаўненняў з прычыны дынамічных палітычных, сацыяльна-эканамічных і культурных рэалій.

— У працэсе стварэння галоўнага дакумента ўдзельнічалі дэпутаты, мясцовыя органы ўлады, працоўныя калектывы, творчая інтэлігенцыя, — распавёў падчас цырымоніі адкрыцця выстаўкі Уладзімір Дражын, у пачатку 90-х — дэпутат, які браў удзел у распрацоўцы Асноўнага закона краіны. — Нягледзячы на тое, што ў складзе Вярхоўнага Савета былі і апазіцыйна настроеныя дэпутаты, калі мы прыйшлі да фінальнай часткі

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

ёсць ідэя!

«Кніжныя скарбы Беларусі» будзем шукаць у Міры

15 чэрвеня на пляцоўцы замкавага комплексу «Мір» пройдзе III Фэстываль кнігі «Кніжныя скарбы Беларусі»

Арганізатары свята, якое адначасова стане і кніжным кірмашом, — Гродзенскі філіял «Белсаюздруку» і Гродзенскі філіял «Белкнігі». Ужо да ўдзелу ў праекце запрошаны выдавецтвы «Беларусь», «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», «Мастацкая літаратура», Выдавецкі дом «Звязда», «Народная асвета», выдавецтвы «Пачатковая школа» і «Адукацыя і выхаванне», паліграфкампінат імя Якуба Коласа, выдавецтвы «Папур» і «Рэгістр» і шмат хто яшчэ.

— Фэстываль праводзіцца не ўпершыню, — расказвае кіраўнік Гродзенскага

філіяла «Белсаюздруку» Павел Скрабка. — Раней мы збіраліся ў Гродне. Але вось зараз падумалі, чаму б не ў Міры, у Мірскім замку... Ініцыятыву падтрымала кіраўніцтва музейнага комплексу, а таксама кіраўніцтва Гродзенскага аблвыканкама і Карэліцкага райвыканкама. Прызнацца, перажываем, наколькі зьяруцца цікаўныя да кнігі экскурсанты. Пэўна, шмат што залежыць ад рэкламы праекта, ад таго, наколькі на яго звернуць увагу ў сацыяльных сетках. У любым выпадку лічым, што ў нас павінна

атрымацца. Акцэнт зробім на прапаганду асветніцкай, гістарычнай, краязнаўчай кнігі, на тыя выданні, якія расказваюць пра Беларусь сённяшняю і павінны спрыяць развіццю турызму ў нашай краіне.

Арганізатары фэстывалу спадзяюцца і на тое, што да ўдзелу ў рабоце на пляцоўцы Мірскага замка спрычыняцца і пісьменнікі краіны. Асабліва тыя, хто працуе на гістарычнай ніве, хто імкнецца ў сваіх творах расказаць пра нашу Айчыну ў розныя часіны яе лёсу.

Сяргей ШЫЧКО

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

16 сакавіка — на вечарыну Міколы Шабовіча «Калі каханнем светлакрыляць мары» ў публічную бібліятэку № 12 (13.00).

16 сакавіка — на прэзентацыю міжнароднага альманаха «Созвездие» ў Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя Я. Купалы (14.00).

16 сакавіка — на юбілейны вечар Васіля Найдзіна «Анюціны вочкі» ў бібліятэку № 20 (15.00).

17 сакавіка — на пасяджэнне літаратурнага аб'яднання «Акорд» пры дзіцячай бібліятэцы № 2 (15.00).

18 сакавіка — на сустрэчу з Анатолем Зэкавым у СШ № 23 (10.00).

18 сакавіка — на літаратурна-музычнае свята «Паэтычны марафон», прымеркаванае да Сусветнага дня паэзіі, з удзелам паэтаў у Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры (13.00—16.00).

19 сакавіка — на чарговы адборачны тур конкурсу чытальнікаў паэзіі ў Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа (15.00).

20 сакавіка — на літаратурна-музычную імпрэзу «Напхненне ў кожным слове» да Сусветнага дня паэзіі ў бібліятэку № 1 імя Л. Талстога (17.00)

20 сакавіка — на юбілейны вечар Міколы Мятліцкага ў Дом літаратара (18.00).

21 сакавіка — на прэзентацыю праекта Уладзіміра Мазго «Мінскія сакавіны» ў дзіцячую бібліятэку № 6 імя В. Віткі (12.30).

21 сакавіка — на літаратурна-музычную імпрэзу «Дзве паловы каханняў» літстудыю «Вобраз» пры СШ № 168 (13.00).

21 сакавіка — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Аўтограф», прымеркаванае да Сусветнага дня паэзіі, з удзелам Анатоля Кудласевіча (19.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

17 сакавіка — на сустрэчу «Святло палескай зорак» з удзелам Марыі Ляшук, прысвечаную Году малой радзімы, у пінскі пагранічны атрад (10.00).

20 сакавіка — на фінал конкурсу юных чытальнікаў «Зорны спеў» з удзелам пісьменнікаў у Цэнтр маладзёжнай творчасці (14.00).

21 сакавіка — на сустрэчу з Галінай Бабарыкай ў клуб «Літаратурная гасцёўня» ў Столінскі тэрытарыяльны цэнтр сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва (14.00).

21 сакавіка — на свята «Паэтычны вянок Брэстчыны» з удзелам Любові Красеўскай у Брэсцкі абласны грамадска-культурны цэнтр (18.30).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

20 сакавіка — на свята паэзіі «Язык не нуждается в переводе», прысвечанае Сусветнаму дню паэзіі, у Віцебскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (14.00).

21 сакавіка — на свята адкрыцця тыдня дзіцячай кнігі «Прыродныя таямніцы» з Галінай і Сяргеем Трафімавымі ў віцебскую дзіцячую бібліятэку імя У. Караткевіча (11.00).

21 сакавіка — на літаратурную сустрэчу «Па старонках новых кніг "Расказы Дeda Природоведа"» з удзелам Галіны і Сяргея Трафімавымі ў віцебскую бібліятэку № 5 імя Л. Талстога (13.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

15 сакавіка — на прэзентацыю кнігі Дзмітрыя Радзівончыка «Навстречу попутному ветру» ў гарадскую бібліятэку № 10 г. Гродна (15.00).

17 сакавіка — на сустрэчу з Дзмітрыем

Радзівончыкам з цыкла «Увага: паэзія!» у Народны клуб паэтаў і кампазітараў «Жывіца» (10.00).

17 сакавіка — на прэзентацыю кнігі Дзмітрыя Радзівончыка «Навстречу попутному ветру» ў літаратурна-музычнае аб'яднанне «Акорд» пры дзіцячай бібліятэцы № 2 г. Мінска (15.00).

20 сакавіка — на чарговыя заняткі Гродзенскай грамадскай літаратурнай школы на тэму «Празаічная мініяцюра. Тэорыя» ў офіс аддзялення СПБ (17.00).

21 сакавіка — на прэзентацыю літаратурнага альманаха «На Нёманскай хвалі» № 6 з удзелам пісьменнікаў з Гродна і вобласці ў Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага (15.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

18 сакавіка — на літаратурны вечар «Аляксей Пысін — воін і паэт» у Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (14.00).

20 сакавіка — на IX Пысінскія чытанні ў абласную бібліятэку (12.00).

21 сакавіка — на сустрэчу з Жаннай Усцінавай «Як гэта выдатна — чытаць!» у межах тыдня дзіцячай і юнацкай кнігі ў абласную бібліятэку (14.00).

21 сакавіка — на гурман-вечарыну, прысвечаную Сусветнаму дню паэзіі, з удзелам Марыны Сліўко ў Магілёўскую дзіцячую бібліятэку № 9 (14.00).

21 сакавіка — на літаратурна-музычную вечарыну «Паэтычная зорка маленькай радзімы» ў Цемналескую бібліятэку-філіял Дрыбінскага раёна (11.00).

21 сакавіка — на літаратурна-музычны вечар «Поэзии чарующие строки», прысвечаны Сусветнаму дню паэзіі, у інтэрнат № 4 Беларускай сельгасакадэміі (19.00).

за падзеяй

ЧАС ДЫКТУЕ ПАДЫХОДЫ

На Латвійскай кніжнай выстаўцы беларускі стэнд прадставіў больш за 250 выданняў, у тым ліку кнігі — пераможцы міжнародных конкурсаў, выданні пра гісторыю і турыстычны патэнцыял Беларусі. Найбольшую цікавасць выклікалі праекты, прысвечаныя народнай творчасці і фальклору, медыцыне і псіхалогіі, а таксама выданні для дзяцей. Пазнаёміўшыся з тэхналогіямі кнігавыдання Латвіі, беларускія выдаўцы зрабілі высновы і накіравалі сваёй працы.

За тры дні пляцоўку наведала амаль 16,4 тысячы аматараў друкаванай кнігі. XXII Міжнародная выстаўка сабрала каля 100 экспанентаў з васьмі краін, сярод якіх — Чэхія, Літва, Расія, Турцыя, Германія і Украіна. Беларускія кнігавыдаўцы і кнігараспаўсюдвальнікі паўдзельнічалі ўпершыню. У адкрыцці беларускага стэнда ўзялі ўдзел пасол Беларусі ў Латвіі Васіль Марковіч і намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі, які ўзначаліў дэлегацыю. Экспазіцыю Беларусі наведалі многія прадстаўнікі нацыянальнай дыяспары ў Латвіі. Акрамя таго, некалькі бібліятэчак беларускіх кніг, прыкладна па 220 асобнікаў у кожнай, беларуская дэлегацыя перадала зацікаўленым установам. Напрыклад, адну такую бібліятэчку атрымала ў падарунак Рыжская асноўная беларуская школа імя Янкі Купалы, яшчэ адну — Елгаўскае беларускае таварыства «Лянок». Дасягнута дамоўленасць аб перадачы падобнай бібліятэчкі і беларускаму центру Акадэмічнай бібліятэкі Латвійскага ўніверсітэта. Каля 70 кніжных навінак, якія экспанаваліся на беларускім стэндзе, былі пера-

дадзены Пасольству Беларусі ў Латвіі.

Акрамя таго, беларуская дэлегацыя пазнаёмілася з новымі тэхналогіямі кнігавыдання, наведваўшы Елгаўскую друкарню.

— Тут штогод абнаўляюць вытворчасць, таму што без гэтага немагчыма канкураваць на кніжным рынку. І калі мы не будзем абнаўляць тэхніку — канкураваць на еўрапейскім рынку проста не зможам. Перамагае толькі той, хто выкарыстоўвае сучасныя тэхналогіі. Абнаўленне і прафесіяналізм — залог поспеху кнігавыдавецкай галіны, — падкрэсліў намеснік міністра інфармацыі Ігар Бузоўскі, падводзячы вынікі ўдзелу ў выстаўцы. — Кожная замежная выстаўка — не толькі пэўны карысны досвед, выбудоўванне эканамічнай стратэгіі і планаў развіцця друкарскай галіны, кнігавыдавецтва і кнігараспаўсюджвання, але і, як бы пафасна гэта ні гучала, прасоўванне Беларусі ў свеце.

Асаблівае сёлетняе выстаўкі ў Рызе стала аб'яднанне ў адным павільёне дзвюх экспазіцый — кніжнай і адукацыйнай. Дзякуючы такому спалучэнню кніжныя стэнды зацікавілі маладую аўдыторыю, а асаблівую папулярнасць мела адукацыйная літаратура — развіццёвыя кнігі для дзяцей, кнігі па беларускім фальклору і культуры наогул, альбомныя выданні. Важным для прадстаўнікоў Беларусі стала абмеркаванне абмену паміж навучальнымі ўстановамі розных краін вучэбнай літаратуры і электронным вырышце. Начальнік упраўлення выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці Міністэрства інфармацыі Беларусі Алена Паўлава, якая

ўваходзіла ў склад дэлегацыі, падкрэсліла, што гэты кніжны кірмаш асаблівую ўвагу ўдзяліў юным наведвальнікам.

— На разнастайных дзіцячых пляцоўках былі паказаны не толькі навінкі дзіцячай літаратуры, але і лялечны спектакль, праведзены майстэрні, гульні, арганізавана зона пясочных лямпаў. Думаю, нам таксама варта рабіць больш дзіцячых пляцовак на Мінскай кніжнай выстаўцы, — адзначыла Алена Паўлава.

На думку Ігара Бузоўскага, беларускія кнігавыдаўцы пераканаліся, што рухаюцца ў правільным напрамку, змяняючы падыходы ў галіне распаўсюджвання кніг, друкаваных выданняў і перыёдыкі, праз абнаўленне і фарміраванне новых форм падачы, у ліку якіх — разумныя кіёскі «Белсаюздруку» і новыя кнігарні. Дарэчы, генеральны дырэктар ААТ «Белкніга» Аляксандр Вашкевіч анансаваў адкрыццё абноўленага магазіна «Светач» еўрапейскага фармату, якое запланавана на 30 красавіка.

Яўгенія ШЫЦЬКА

імпрэза

Музычнае прысвячэнне Рэчы Паспалітай

Невядомая музыка Рэчы Паспалітай — шэдэўры харавога і інструментальнага барока — 16 сакавіка — на сцэне Вялікай залы Белдзяржфілармоніі.

У выкананні ансамбля «Камерныя салісты Мінска» пад кіраўніцтвам Дзмітрыя Зубава, хору «SALUTARIS» пад кіраўніцтвам Вольгі Янум, а таксама салістаў нацыянальнай оперы будзе гучаць музыка часоў дынастыі Вазаў, музыка каралеўскіх палацаў і бернардзійскіх кляштароў. У праграме — творы Б. Пенкеля, Г. Гарчыцкага, М. Мяльчэўскага, С. Шаржынскага.

...У той час, калі на адным канцы Рэчы Паспалітай магнацтва спрачалася за першынства ў празмернай раскошы, недзе ў ціхіх Ловічах цыстэрцыянскі манах-кампазітар Станіслаў Сылвестр Шаржынскі (1650—1713), уладкаваўшыся на вузкай манастырскай лаве, задумваў кампазіцыю васьмігалосных матэатаў і тым таксама ствараў эпоху барока... Жыццё манаха, чый род асеў на тэрыторыі тагачаснай Чырвонай Русі ў XVI стагоддзі блізу Львова, засталася невядомым. Якасць знойдзеных твораў, не пазбаўленых барочнай арыгінальнасці, сведчаць пра знаёмства кампазітара з музыкай Рыма і Неапаля, а іберыйскія акцэнт, якія зрэдку сустракаюцца ў партытуры, не выклічаюць іспанскі ўплыў...

Марцін Мяльчэўскі — адзін са шматлікіх творцаў вялікай зямлі Рэчы Паспалітай, народжаны ў 1600 годзе разам з эпохай,

быў самым яркім музыкам у капэле Караля Фердынанда Вазы (чацвёртага сына караля Рэчы Паспалітай) у часы кіравання Уладзіслава IV — таго самага, якому гісторыя не пашкадавала эпітэтаў за схільнасць да высокага мастацтва.

Бартламей Пенкель — першы з тутэйшых, хто заняў пасаду каралеўскага капельмайстра. Да яго пасаду капельмайстра каралеўскай капэлы ўзначальвалі выключна італьянцы. Працаваў Бартламей Пенкель у розных жанрах: ад поліфанічных месаў да драматычных матэатаў.

Гжэгаш Гервазы Гарчыцкі (1665—1734) сваёй творчасцю завяршаў эпоху барока на тэрыторыі Рэчы Паспалітай. Пасля атрымання адукацыі ў сферы вольных навук — філасофіі і тэалогіі ва ўніверсітэтах Прагі і Вены — у 1692 годзе вярнуўся ў Кракаў. Выкладаў рыторыку і паэзію, працаваў музыкам у Вавельскай капэле і быў капельмайстрам Вавельскага кафедральнага сабора.

Універсальнасць эпохі дыктавалася ўніверсальнасцю музыкаў XVII стагоддзя. Валоданне некалькімі музычнымі інструментамі — скрыпкай, віяланчэлю, флейтай, арганам, клавесінам — спалучалася з дарам і валоданнем прафесійнай тэхнікай кампазітарскага майстэрства.

...Час, варты разумення, асобнага канцэрта і больш глыбокага асэнсавання.

Ларыса СІМАКОВІЧ

16 сакавіка — 145 гадоў з дня нараджэння Паўла Южыка (1874—1944), мастака і педагога.

17 сакавіка — 230 гадоў з дня нараджэння Вінцэнты Бучынскага (1789—1853), тэолага, філосафа, крытыка, рэдактара літаратурна-навуковага часопіса «Полацкі штотомесячнік».

17 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Ларысы Кароткай, літаратуразнаўца, педагога.

17 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Рыгора Шкрабы (1919—1997), крытыка, літаратуразнаўца, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

17 сакавіка — 80 гадоў з дня нараджэння Станіслава Дробыша (1939—2013), харавога дырыжора, педагога, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

17 сакавіка — 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Забелы, рэжысёра, педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

17 сакавіка 60 гадоў адзначае Тамара Карэлікіна, мастак манументальна-дэкаратыўнага мастацтва.

18 сакавіка — 125 гадоў з дня нараджэння Альбіна Стаповіча (1894—1934), публіцыста, літаратуразнаўца, музыказнаўца, кампазітара, грамадска-палітычнага дзеяча.

18 сакавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Юдзіфі Гальперынай (1914—1984), беларускай і рускай актрысы, заслужанай артысткі БССР.

18 сакавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Васіля Бяляўскага (1924—2008), мастака.

18 сакавіка 75-гадовы юбілей святкуе Зінаіда Харытончык, мовазнаўца.

19 сакавіка — 130 гадоў з дня нараджэння Васіля Самцэвіча (1889—1973), педагога, краязнаўца, заслужанага настаўніка БССР.

19 сакавіка — 110 гадоў з дня нараджэння Браніслава Смольскага (1909—2005), музыказнаўца, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

19 сакавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Садзіна (1924—2010), графіка, мастака, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

19 сакавіка — 80 гадоў з дня нараджэння Пятра Свентахоўскага (1939—2006), мастака, педагога.

19 сакавіка 60 гадоў спаўняецца Васілю Сянкевічу, мовазнаўцу.

20 сакавіка 65 гадоў спаўняецца Мікалаю Мятліцкаму, паэту, перакладчыку.

20 сакавіка — 130 гадоў з дня нараджэння Часлава Родзевіча (1889—1942), тэатральнага і грамадскага дзеяча.

20 сакавіка — 125 гадоў з дня нараджэння Аляксандры Васілеўскай (1894—1959), мастацтвазнаўцы.

20 сакавіка — 80 гадоў з дня нараджэння Яўгена Жыліна (1939—2019), графіка, мастака.

20 сакавіка 80-гадовы юбілей адзначае Эмануіл Іофэ, гісторык, культуролог, педагог.

21 сакавіка — 120 гадоў з дня нараджэння Мікалая Ільнскага (1899—1943), драматурга, празаіка, акцёра.

21 сакавіка 60 гадоў святкуе Сяргей Давідовіч, мастак.

люстэрка тыдня

Нацыянальны стэнд Беларусі прадстаўлены на міжнароднай турыстычнай выстаўцы *ITB Berlin*, якая прайшла ў Берліне, паведамляе БелТА. *ITB Berlin* — гэта люстэрка міжнароднай індустрыі турызму, галоўны форум галіны, якая ахоплівае ўвесь свет. На думку многіх спецыялістаў, *ITB Berlin*, як ні адна іншая турыстычная выстаўка, адлюстроўвае ўсе асноўныя тэндэнцыі развіцця міжнароднага турызму. Турыстычныя магчымасці Беларусі прадстаўлены з акцэнтам на II Еўрапейскія гульні, якія пройдуць у 2019 годзе ў Мінску, і на магчымасці бязвызавага ўезду ў краіну. Напярэдадні выстаўкі ў Пасольстве Беларусі ў Берліне прайшла прэзентацыя турыстычнага патэнцыялу краіны.

Паміж Беларуссю і Азербайджанам у культурнай сферы развіваецца інтэнсіўнае і плённае ўзаемадзеянне, падкрэсліў у інтэрв'ю АЗЕРТАДЖ пасол Беларусі ў Азербайджане Генадзь Ахрамовіч. Сёння ў Баку на сцэне Рускага драматычнага тэатра чакаецца паказ музычнай камедыі «Шлюбная дамова», якую прадставіць вядучыя беларускія артысты Тэатра-студыі кінаакцёра і тэатральнага праекта «ТРИТФОРМАТ» Вера Палякова, Юрый Баранаў, Арцём Давідовіч і іншыя. Паводле Генадзя Ахрамовіча, салісты Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі і Азербайджанскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета штогод прымаюць удзел у сумесных пастаноўках на сцэнах у Мінску і Баку.

Дні культуры Егіпта пройдуць у Беларусі ў 2019 годзе. Такая дамоўленасць дасягнута на сустрэчы Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Беларусі ў Егіпце Сяргея Рачкова з міністрам культуры Егіпта Інэс Абдэльдаем, паведамлілі ў прэс-службе МЗС Беларусі. Абмеркаваныя стан і перспектывы развіцця двухбаковага супрацоўніцтва ў сферы культуры. Разгледжаны календар будучых культурных падзей і ўдзел у іх прадстаўнікоў дзвюх краін. Бакі таксама дамовіліся аб усталяванні прамога супрацоўніцтва паміж Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатрам оперы і балета Беларусі і Каірскім оперным тэатрам.

Імёны лаўрэатаў Нобелеўскай прэміі ў галіне літаратуры за 2018 і 2019 гады будуць вядомыя ў кастрычніку. Па традыцыі ўзнагароджанне адбудзецца 10 снежня — у дзень памяці заснавальніка прэміі Альфрэда Нобеля, паведамляе газета *Dagens Nyheter*. Пасля скандалу ў Шведскай каралеўскай акадэміі навук у 2018 годзе, звязанага з сексуальнымі дамаганнямі і раскрыццём імён лаўрэатаў да іх афіцыйнага аб'яўлення, у правільні Нобелеўскага камітэта па літаратуры ўнеслі змяненні. У прыватнасці, адтуль выключылі членаў, якія фігуравалі ў крымінальных расследаваннях, і выбралі новых. А таксама ў найбліжэйшыя некалькі гадоў у выбранні новых лаўрэатаў будуць удзельнічаць пяць незалежных экспертаў, якія не ўваходзяць у Шведскую акадэмію. Створаны новы Нобелеўскі камітэт па літаратуры, які пачаў працаваць з 1 лютага.

З'явіўся афіцыйны трэйлер да карціны «Аладзін»: гледачы могуць убачыць маляўнічыя віды Аграбы, галоўных і другарадных герояў, камедыійныя моманты і харызматычнага Джына, піша *Pop Corn News*. Да прэм'еры рэжысёра застаецца некалькі месяцаў. Мяркуючы па двуххвілінным роліку, прыхільнікаў чакае цікавая гісторыя ў яркіх усходніх лакацыях, якая паказаная з гумарам і не выключае нечаканых прыгодніцкіх захапальных сцэн. Даспадобы гледачам будзе і харызматычны галоўны герой у выкананні Уіла Сміта. За пастаноўку фільма адказвае вядомы рэжысёр Гай Рычы.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Чараўнік у слове, вандроўнік у жыцці

Сваё першае знаёмства з творчасцю Міколы Лупсякова помню добра. А як інакш, калі ягоная кніжка «Міхалаў дуб» па-ранейшаму ў маёй хатняй бібліятэцы. Невялікая, усяго некалькі ўлікова-выдавецкіх аракушаў, яна не згубілася ў шэрагу аб'ёмных тамоў, сярод якіх і два Міколы Радзівонавіча — «Дняпроўская чайка» (1988) і «Выбраныя творы» (2014). Апошняя выйшла ў серыі «Беларускі кнігазбор». Абедрэ пасмяротныя. Як і «Міхалаў дуб», пазначаная 1974 годам. Не стала ж М. Лупсякова 12 лютага 1972-га. Па сёння здзіўляюся, чаму нічога з напісанага ім не прачытаў да «Міхалава дуба». Уважліва сачыў за часопісным публікацыямі, а апавяданне «Навальніца», якое так уразіла, было змешчана ў «Польмі» — яшчэ ў дзявятым нумары за 1971 год.

Дзякуючы «Навальніцы» і адкрыўся для мяне свет прозы М. Лупсякова, аднаго з лепшых нацыянальных апавядальнікаў. У «малой прозе» ён займае годнае месца поруч з Янкам Брылём, Иван Навуменкам Алесем Ралько, Міколам Ракітым, Янам Скрыганам...

Апавяданне «Навальніца» пры пэўнай сваёй традыцыйнасці — найлепшае пацвярджэнне таму, як таленавіты пісьменнік надзіва хораша можа сказаць пра тое, аб чым да яго гаварылі многія. Не паўтарыўшыся, не сышоўшы да банальнасці. Хоць ступіць на такі шлях як быццам вымагаў сюжэт. Герой твора — з тых, у каго жыццё не заладзілася: Янка аўдавеў, Алена разышла з п'яніцам-мужам. Моўчкі прыглядаюцца адзін да аднаго, а выказаць тое, што на душы, не асмельваюцца. Дважыліся толькі тады, калі на лузе іх заспела навальніца.

Пад дождж, які не сціхае, непрыкметна кранаюцца і таго, што абодвух даўно хвалюе. Алена скардзіцца на мужа, які піў. Янка прызнаецца:

«— Дык і я ж выпіваю, праўда, рэдка. Але цяпер у мяне ўсё інакшае, Алена, чуеш? Я гэта адчуваю ўвесь апошні час. Усё забуду. Перайначу жыццё [...]».

Шчаслівыя, хоць, бадай, таго, якое вялікае шчасце напаткала іх, пакуль цалкам не ўсведамляюць, на чоўне перапраўляюцца праз раку: «[...] Алена сядзела прыціхля, задумліва пазірала на яго. Па твары блукалі трывога, разгубленасць, неспакой. Ён зразумеў яе і сказаў:

— Не думай... Усё наладзіцца.

Яна адразу пасвятлела тварам, падбадзёрлася.

Блізка, як не з-пад самага чоўна, узнялася дзікія качкі...»

Вось і ўсё апавяданне. Не надта і вялікае, а ўражанне такое, што перагарнуў старонкі аповесці. Аб каханні, аб складанасці жыцця. З кнігай разлуцацца не хацелася. Былі ў ёй і іншыя творы, напісаныя гэтаксама па-майстэрску. Ды чамусьці інтуітыўна спачатку ўзяўся за «Навальніцу». Бадай, пры ўсёй сваёй звыкласці прыцягнула назва. Але знаёмства з «Навальніцай» было дастаткова, каб з задавальненнем прачытаць усю кнігу.

Пасля ў тагачаснай «ленінцы» адшукаў і іншыя кнігі М. Лупсякова. Знаёмячыся з імі, неаднойчы лавіў сябе на думцы, што слова «навальніца» пакінула адметны ва ўсім ягоным жыцці след. Героям аднайменнага апавядання яна прынесла светлую радасць пачуцця. Мікола Радзівонавіч, пішучы яго, згадваў і іншую навальніцу — ваеннае ліхалецце, якое прыносіла боль, выклікала згадкі пра цяжкае раненне, след ад якога застаўся на ўсё яго жыццё.

Нарадзіўся 4 сакавіка 1919 года ў Маскве, але праз два гады сям'я вярнулася на радзіму, у вёску Папаратнае, што на Жлобіншчыне. Бацьку прызначылі старшынёй мясцовага калгаса. Дагэтуль ён плаваў матросам на лінкоры «Петрапалаўск», на ледаколе «Таймыр». Пра гэта, зразумела, шмат расказваў сваім сынам — іх было ў яго двое. З ранніх гадоў у жыццё Колі ўвайшла і прыгажосць прыроды. У сваім жыццяпісе «Старонка з біяграфіі» — ён сапраўды невялікі, хай сабе і не адна старонка, шмат пісаць не было часу — згадваў, што «найвялікшым шчасцем былі выгараы, у якіх шмат карасёў, уюноў. Вяскою ў выгарах, пад спакойныя водбліскі захаду, стаяў стогн, радасны плач, гул і тлум — гэта заходзілася ў спевах усё, што жыло там. Мы, падлегкі, да позняй ночы праседжвалі дзе-небудзь ля двара, слухалі канцэрты з выгараў, марылі, расказвалі казкі і пра ведзьмаў, мерцвякоў, што ходзяць па начках. Усё захапляла, страшыла». Безумоўна, і фантазію абуджала. Захапіўся і кнігамі. «Да слёз, да нямога захаплення зачараваў» Янка Маўр сваёй аповесцю «У краіне райскай птушкі». Вялікае ўражанне пакінула «Узнятая цаліна» Міхаіла Шолахава. Гэтую кнігу ў перакладзе на беларускую мову падарылі яму ў школе за добрую вучобу.

Захацелася і самому што-небудзь напісаць. Адрозна размахнуўся на некалькі апавяданняў: «[...] напісаў апавяданне пра вяртаўніка, які ноччу вартваў вясковыя двары і на ўскраіне сустрэўся з воўкам, пра жанчыну, што ехала на таварняку ў далёкі горад, і яшчэ некалькі апавяданняў [...]». Змест іх цягам часу забыўся, а што быў упэўнены ў сабе — не запамятаў. Іх з падрабязнай біяграфіяй прапанаваў у выдавецтва. Там іх пераслалі ў Саюз пісьменнікаў Беларусі, у кабінет маладога аўтара.

Адказ атрымаў ад Кузьмы Чорнага. Узрадала, што пісьменнік, творы якога вывучаў, абнадзеіў: «[...] у вас ёсць здольнасці». Яшчэ і тое запомніў, «што ў сваім лісце Кузьма Чорны раіў рабіць канцоўку апавядання нечаканай, каб зацікавіць чытача». Забягаючы наперад, нельга не сказаць, што гэтай парады М. Лупсякоў прытрымліваўся далёка не заўсёды. Не таму, аднак, што не давяраў Мікалаю Карлавічу. Да яго заўсёды ставіўся з вялікай павагай.

Творы М. Лупсякова ў асноўным без вострага дынамічнага сюжэта. Якая можа быць нечаканасць канцоўкі? Але новае апавяданне, якое неўзабаве паслаў К. Чорнаму, ужо назвай сваёй адпавядала ягоным пажаданням. Твор яму спадабаўся і быў змешчаны ў альманаху «Аднагодкі» (1935). Дзякуючы гэтай публікацыі М. Лупсякоў завочна пазнаёміўся з такімі вядомымі пазней пісьменнікамі, як Алесь Бачыла, Иван Грамовіч, Міхась Калачынскі, Усевалад Краўчанка, Рыгор Няхай, Пімен Панчанка, якія таксама выступілі ў «Аднагодках».

У тым жа годзе паступіў і на рабфак пры Беларускай дзяржаўнай універсітэце. Праз год стаў студэнтам літаратурнага факультэта Мінскага педагагічнага інстытута, які скончыў у 1941 годзе. А потым для яго, як і для ўсіх савецкіх людзей, пачалася Вялікая Айчынная вайна. Пасля заканчэння артылерыйскага вучылішча ваяваў пад Масквой, на Цэнтральным, Варонежскім франтах, на Курскай лузе. Вайна яго скончылася ў 1943 годзе пад Харкавам. Асколак фашысцкага снарада прабіў камандзіру батарэі М. Лупя-

скову левае вока, застраўшы ў міліметры ад мозгу. Урачы, як ні сталіся, так і не дасталі кавалачак металу. Усё жыццё насіў яго...

Падлячыўшыся, дэмібілізаваўся. Год працаваў у рэдакцыі газеты «Казахстанская правда». Пасля вызвалення Беларусі вярнуўся на Радзіму. Звязаў лёс з часопісамі «Беларусь», «Бярозка». Але толькі да 1949 года. Здароўе не дазваляла рэгулярна выходзіць на работу. Але шмат падарожнічаў. З задавальненнем ехаў на прыроду. Яна была для яго стыхіяй, што пастаянна вабіла і ў якой заўсёды адчуваў сябе сваім.

Па ўспамінах ягонага сябра і земляка Хведара Жычкі, «у Мінск Мікола прыязджаў рэдка, можа адзін-два разы ў месяц на некалькі дзён. У рэчавым мяшкі ён прывозіў жмуты спісанай уборыстым почыркам — часцей за ўсё алоўкам — паперы. Яна адразу ж трапляла на стол выдавецкай машыністкі Таццяны Фёдаруны Корзун, якая адкладвала ўсё і друкавала, з захапленнем ківаючы галавой: як хораша напісана!». Пісаў жа «недзе пад стогам ці на пні, на вакзале ці на пошце (расказваюць, аднойчы яго затрымалі на ваенным палігоне — вычытваў карэктур новай сваёй кнігі), без слоўнікаў і даведнікаў, спадзеючыся толькі на сваю памяць, на ўласныя назіранні, на свае веды...»

З 1941 года па 1944-ы не друкаваўся, але, як прызнаваўся ў аўтабіяграфіі, «цяжкія гады выпрабаванняў не прайшлі дарэмна. Захацелася выказацца па-сапраўднаму стала, усур'ёз». Што спраўдзіў дадзенае самому сабе слова, пераканала дэбютная кніга «Першая атака» (1944). У ёй было і некалькі апавяданняў, падказаных уласным вайсковым вопытам. На іх у першую чаргу звярнуў увагу Иван Мележ, для якога Вялікая Айчынная вайна, як вядома таксама скончылася цяжкім раненнем Сваю рэцэнзію так і назваў — «Апавяданні пра вайну», падкрэсліўшы жыццёвасць і праўдзівасць твораў свайго маладога калегі: «Яго героі прыйшлі ў апавяданні не з літаратуры, а з жыцця. Пісьменнік бачыў, любіў іх у жыцці і шчыра расказаў пра іх у сваіх творах».

Пачынаючы з «Першай атакі» ў творчасці М. Лупсякова вызначыліся і два тэматычныя пласты: вайна і сучаснасць, хоць зрэдку кідаў позірк і ў недалёкае мінулае. Калі яшчэ больш канкрэтызаваць паняцце «сучаснасць», то для яго гэта — прырода і чалавек. У ступені замілавання ёю, у здатнасці перадаць самыя тонкія нюансы лупсякоўскія апавяданні можна параўнаць з творами вядомага рускага празаіка Міхаіла Прышвіна.

У М. Лупсякова прырода таксама жыве, дышае, дорыць сваё харавство і заўсёды неадлучная ад чалавека, яго ўнутранага стану, ягоных памкненняў. Яна нават як бы свайго роду дзейная асоба. Шмат якія апавяданні і «гучаць» дзякуючы гэтаму. Персанажы праз лучнасць з ёю раскрываюцца з лепшага боку. Як урач Аляксей Застольчын з апавядання «Дажджы», ад імя якога вядзецца апавед: «— Спявалі салаўі... Вы разумееце — дождж сячэ, а ў зялёных кустах, у хмызняках спяваюць салаўі. Ды як спяваюць! Іншы гэтэулькі кален выкіне, што і не пералічыць! Праўда, дождж быў цяплейшы. І быў я адзін тут, у гэтым месцы. Месца незнаёмае, лугі — абшары такія, што і канца-краю не відаць. Трава па калені, дзікі гарошак чапляецца за ногі — ісці нельга, а салаўі спяваюць, і дождж ільецца. Прыгожа, праўда?»

Любоўю да прыроды прасякнута і апавяданне «Дняпроўская чайка». У аснове яго выпадак у нечым анекдатычны — па неасцярожнасці рыбака птушка праглынула разам з жыўцом кручок. Але М. Лупсякоў гэтую анекдатычнасць «не смакуе», пра сур'ёзнае разважае. Пра тое, як рыбакі застаюцца людзьмі — клапоцяцца аб параненай птушцы так, як не кожны дбае аб самых блізкіх сваіх людзях. Інакш і не могуць, бо ў кожнага з іх «крыштальная душа», як у аднаго з персанажы апавядання.

Не абыходзіў М. Лупсякоў, аднак, і таго, што можна назваць маральным і сацыяльным злом. Гэта відаць з апавядання «Міхалініха» (у Міколы Радзівонавіча ёсць цэлая падборка твораў «Вясковыя паданні»). Выпадак жудасны, з шэрагу тых, пра які расказаў Змітрок Бядуля ў апавяданні «Ашчаслівіла»...

Кнігі М. Лупсякова «Апавяданні», «Мост» (абедрэ 1947), «Дружба» (1952), «Паядынак» (1957), «У вераб'іную ноч» (1958), «Пераправа» (1959), «На берагах Дняпра» (1966) лепшымі сваімі старонкамі пераконваюць, што хоць звычайна сведчаннем сталасці літаратуры ўспрымаюцца і таленавітае апавяданне. Ёсць у яго і цікавыя творы для дзяцей, найперш апавяданне «Мэры Кэт» — пра дзяўчынку і хлопчыка, якія пакуль і не ўсведамляюць, што да іх прыйшло першае каханне, але якія яны прыгожыя ў квольым праўленні гэтага святога пачуцця.

Без творчасці М. Лупсякова няпоўнае ўяўленне пра беларускую літаратуру другой паловы 40-х — пачатку 70-х адоў мінулага стагоддзя. Міколу Радзівонавіча абышлі розныя прэміі і ўганараванні, ён памяць аб сабе заслужыў творами, якія дазваляюць адчуць жыццё ва ўсёй яго паўнаце, упэўніцца, што не аднымі працоўнымі заслугамі чалавек варты павагі, а і тым, наколькі яго жыццё, учынкі, дзеянні адпавядаюць высокай маральнасці і сумленнасці. Калі ж ён жыве не так, дык М. Лупсякоў высвятляў прычыну гэтага. Падказваў — не дыдактычна-павучальнага, а праз глыбокае і ўсебаковае спасціжэнне характару, дзе той стрыжань, абаліраючыся на які, можна адчуваць сябе трывала і годна. Іначай і не магло быць, бо ў яго асобе спалучаліся чараўнік слова і вандроўнік у жыцці. А яшчэ нязменная заставаўся чалавекалюбам. Якасць вельмі важная, каб адпавядаць таму, без чаго немагчыма ўявіць сапраўдную літаратуру.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Таполя схапіла
галінкамі месяц...

І нясмеласць першага кахан-
ня, і спроба асэнсавання гісто-
рыі роднага краю, і філасофская
назіральнасць за жыццём, і мудрасць у
разуменні чалавечай душы, і нават гума-
рыстычнае напаўненне маркотнай тэмы
адзіноты, няспраўджанага пачуцця, смерці —
усё гэта чытач знойдзе ў сціплым па аб'ёме
першым зборніку вершаў Алены Карасё-
вай «Замак» (Мінск, «Бел-прынт», 2018).

Ёсць вобразы, якія ўражваюць жыцця-
любным задорам і нечаканасцю: не кожны
нават паэт можа ўбачыць нешта новае ў
тых «дэкарацыях», што заўжды акаляюць
нас:

*Таполя схапіла галінкамі месяц —
Не пусціць у чорную бездань нябёс.*

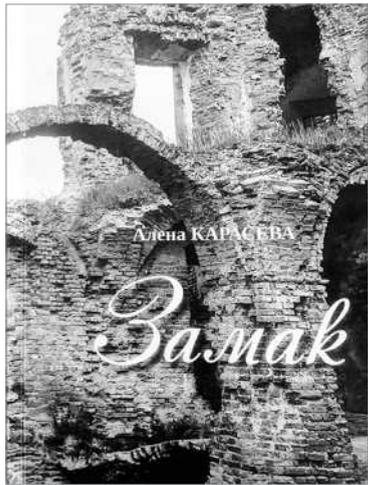
Альбо

У майго Анёла крылы кажана...

І яшчэ:

*Сонца паела маліны,
Выцёрла рукі аб неба.*

Як ні дзіўна, адна з тэм, што найбольш
хвалюе паэтэсу, — тэма смерці (альбо ня-
смерці па-за зямным існаваннем чалаве-
ка). Раз-пораз вяртаючыся да роздумаў,
аўтарка нібы спрабуе пранікнуць у сэнс
гэтай з'явы, у яе метафізічную прыроду і
знайсці тое, што сущыцца і дасць нейкую
надзею. Але... Як чалавек, які жыве тут

і зараз, які мусіць вырашаць надзённыя
проблемы, вяртаецца да таго, з чаго пачы-
нала:

*А ці ёсць пасля смерці турботы?
З таго свету навін не чуваць...
Мы на мёртвых галосім заўсёды.
А павінны б жывым спачуваць.*

У некаторых вершах смерць стаіць по-
бач з... рамантычным каханнем. І гэты
факт падказвае, што за аўтарку можна не
хвалівацца: яна будзе жыць доўга і шча-
сліва. Бо «непарыўнасць» Эраса і Тана-
таса ў светабачанні якраз сведчыць пра
маладосць натуры і наяўнасць процімы
творчай энергіі, якая яшчэ толькі спее пад
спудам напластавання з абрыўкаў пера-
жытага, але яшчэ не асэнсаванага... А калі
нешта спее, то яно мусіць выспець, транс-
фармавацца ў «гатовы прадукт» лірычнай
думкі...

Тым больш што працаваць яшчэ ёсць
над чым: у вершах часта сустракаюцца
«зацёртыя» выразы, словы, якія менавіта
для паэзіі страцілі сваё першапачатко-
вае значэнне: сэрца, душа... Дый і слова
«каханне» гэтаксама: прыкмета творчай
сталасці аўтара — калі ён прызнаецца ў
сваіх пачуццях, не гаворачы пра іх напра-
мую... Зусім як лірычная геранія ў адным
з іранічных вершаў Алены Карасёвай:

*Казаць бы: «Я цябе кахаю!»
Замест таго кажу: «Вітаю»...*

А вось тут, хоць аўтарка і ўжывае шы-
рока распаўсюджанае выслоўе, дый яшчэ з
адценнем маралізатарства, у выніку верш
атрымаўся нечаканым і здзівіў арыгіналь-
най думкай:

*Я табе, дружа, не раю
Казаць: «Мая хата з краю!»
Калі да нас яны дойдуць,
Перш-наперш «крайняга» знойдуць.*

Шчыра, нязмушана, пераканаўча...

Тадора ШПІЛЬКА

Вялікае ў маленькім

Пагост — гэта не толькі могілкі,
месца апошняга спачыну чала-
века (як найчасцей успрыма-
юць сучаснікі). Даўным-даўно гэта слова
мела іншы сэнс. Калі зазірнем у «Крат-
кий топонимический словарь Белорус-
сии» Вадзіма Жучкевіча, то даведаем-
ся, што спачатку пагостам была цэнтраль-
ная сядзіба сельскай абшчыны. Толькі
ў XIX—XX стагоддзях ім пачалі назы-
ваць царкоўныя могілкі. У многім мес-
цах і паселішчы сталі Пагостамі. Іх сён-
ня толькі ў нашай краіне каля дзясятка.
Адзін з Пагостаў — даўняя палеская
вёска на Тураўшчыне. Знаходзіцца яна
ў міжрэччы Прыпяці і Сівігі. Пра гэтую
адну з самых прыгожых і маляўнічых
мясцін Беларусі і расказвае ўраджэ-
нец тагачаснага Пагоста Міхаіл Кузь-
міч. Кніга яго так і называецца — «Мой
Погост».

Колькі слоў пра М. Кузьміча. Письмен-
нік, кандыдат філалагічных навук. Член
Акадэміі расійскай літаратуры. Плённа
выступае ў друку з публіцыстычнымі і
літаратурна-крытычнымі артыкуламі.
Шырокі чытацкі водгук, а таксама высо-
кую ацэнку крытыкі атрымалі яго кнігі
«Стрела в бесконечность» і «У костра
в вечерний час». Не сумняваюся, што
такое стаўленне будзе да гэтай. Невы-
падкова кажу «будзе», бо выйшла яна
дзякуючы Віцебскай друкарні нядаўна.
Таму многія, хто цікавіцца краязнаўст-
вам, яшчэ не паспелі пазнаёміцца з ёю.

«Мой Погост» пашырае творчыя
мажлівасці М. Кузьміча-краязнаўцы.
У гэтым напрамку ён плённа працаваў

і дагэтуль. Стаў адным з аўтараў збор-
ніка-даследавання пра знакамітых ура-
джэнцаў Віцебшчыны. Апублікаваў пра
некаторых з іх матэрыялы ў перыёдыцы.
Аднак да з'яўлення «Моего Погоста» ў
беларускай літаратуры і журналістыцы
не было такой аб'ёмнай кнігі аб адной
вёсцы. Аб'ёмнай не па колькасці ста-
ронак, а па насычанасці матэрыяламі.
Ахоп яго такі шырокі, што напісалася
грунтоўная гісторыя найцікавейшага
паселішча. Жыццямі як самой вёскі, так
і найбліжэйшага наваколля яе ахоплівае
некалькі стагоддзяў.

Не адмаўляючы значэння кнігі Міка-
лая Улашчыка «Была такая вёска...», у
якой ён расказаў пра сваю родную Віц-
каўшчыну, што цяпер у Дзяржынскім
раёне, відавочна, што М. Кузьміч больш
усебакова аналізуе тое, што з'яўляецца
адметным для гэтых мясцін. Безумоў-
на, сама сівая даўніна закранута меней.
Прычына зразумелая: далёка не ўсе
звесткі пра тое, што адбывалася, заха-
валіся. Але гэта будзе правільным, калі
мець на ўвазе падзейную аснову. Ды
мінулае ўсё адно прачытваецца добра.
Дзякуючы згадкам пра старажытнасць,
рэліквіі. Прынамсі, пра мясцовы ка-
менны крыж. Дый мясцовыя паданні,
легенды — таксама даўняй «прапіскі».
Не кажу ўжо пра адметнасць тутэйшай
гаворкі. Шмат якія словы прыводзіць
М. Кузьміч. Нават мясцовыя мянушкі.

Падаецца ўсё гэта з любоўю і заха-
пленнем. Так што і тваю чытацкую душу
ахінае хваля замілавання да гэтай зямлі.
Да яе людзей. І да ўсяго таго, што іх ату-
ляе. Падобнае адчуванне з'яўляецца, на-
прыклад, калі чытаеш такое «Падмеча-
на, што нават пагостаўскія сабакі брэ-
шуць па-асабліваму, з распевам, доўгім,
працяглым: «О-о-о! Гоў-гоў-гоў!», на-
гадаваючы тураўскую своеасабліваю га-
ворку. Падарожныя і гасці гавораць,
што і пеўні тут па-свойму заводзяць
ранішнюю пабудку і не так, як у іншых
месцах, прытанцоўваюць у курыным
царстве, набліжаючы надыход новага
дня ці праводзячы яго з вечара на ноч. Іх
«кукараку» гучыць неяк працягла, ласка-
ва, запрашаючы гаспадароў падворкаў
прачынацца, настроівацца на чарговы
працоўны дзень» (так вылучана ў кнізе —
А. М.).

Не абышоў увагай М. Кузьміч, канеч-
не, і лёсавызначальныя моманты ў жыц-
ці сваёй роднай вёскі. Яны, зразумела,
адпавядалі таму, што адбывалася ва ўсёй
краіне: рэвалюцыя, калектывізацыя, Вя-
лікая Айчынная вайна, пасляваенны
час... Важна, што мясцовы матэрыял
проста «не прывязаны» да ацэнак, што
шмат у чым успрымаюцца хрэстаматыі
нымі. Над усім пераважае даследчыцкі
характар, пэўныя факты ўдакладняюцца,
прыводзяцца больш разгорнута.
Пахвальна і тое, што прыведзены спісы
тых, хто загінуў у барацьбе с фашызмам,
а таксама вывезеных у нямецкае рабст-
ва. Ніхто не забыты, нішто не забыта —
прынычп, якога М. Кузьміч нязменна
прытрымліваецца.

Пішучы пра свой Пагост, М. Кузьміч,
як гэта відаць са зместу ягонай кнігі,
унутрана як бы «азіраўся» на іншыя
населеныя пункты. Несумненна, усве-
дамляў важнасць сваёй працы. Аднак
разумеў і іншае. Шмат, вельмі шмат
яшчэ трэба зрабіць, каб кнігі, падобныя
той, за стварэнне якой узяўся, не засталі-
ся адзінаквыя. Як ужо кожны чалавек
сам па сабе цікавы, так і тое месца, дзе
ўзгадаваўся ён, дзе засталіся ягоныя ка-
рані. Невыпадкова прагучала такое яго
прызнанне: «Мне ў жыцці пашанцавала
на пездкі, экскурсіі, службовыя каман-
дзіроўкі, знаёмства і сустрэчы з самымі
розымі людзьмі. Ледзьве адшукаецца
дзясяткі два — тры раёнаў рэспублікі,
дзе не давялося пабываць. [...] І што ні
райцэнтр, пасёлак, вёсачка ці хутарок,
то вельмі цікавая кніга, старонкі якой
практычна не чытаюныя, таму што не на-
пісаныя».

Як жа цудоўна, што Пагост М. Кузь-
міча, вобразна кажучы, ім прачытаны
Радасна і тое, што гэта зроблена на вы-
сокім мастацкім узроўні. Ён жа з'явіўся,
вырас з глыбокіх даследчыцкіх памкнен-
няў пісьменніка. З усведамлення, што,
добра ведаючы сваю малую радзіму,
больш палюбіў і Радзіму вялікую, назва
якой — Беларусь. Істотны і такі момант:
у 2020 годзе гэтаму Пагосту спаўняецца
500 гадоў. Кніга «Мой Погост» — лепшы
падарунак да гэтага слаўнага юбілею.
Відавочна і тое, што яна — адна з леп-
шых, што выйшлі летась да Года малой
радзімы.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Сэрца — маёй дарагой Беларусі

З усім нечакана-неспадзявана мае
сцэжкі-дарожкі перасякліся з пу-
цывінамі цудоўнай, самабытнай
паэтыкі з Кобрына Зінаідай Навасад, якая
стала для мяне сапраўднай знаходкай. У
гэтай сціплай жанчыны светлыя, кра-
нальныя вершы, якія Зіна піша з юнац-
кіх гадоў, але доўга не асмелвалася
выносіць на свет белы. А дарма. Бо та-
кая паэзія варта таго, каб упрыгожваць
літаратурныя старонкі перыядычных
выданняў. Творы сапраўды высокама-
стацкія, духоўныя, самадастатковыя,
поўныя бязмежнай любові і дабрыні, ча-
лавечай спагады і міласэрнасці.

Першая паэтычная падборка Зінаіды
Навасад з'явілася ў газеце МУС «На стра-
же» ў 1995 годзе. А ў хуткім часе яе творы
сталі друкавацца ў раённых, абласных
газетах, у штотыднёвіку «Літаратура і ма-
стацтва», «Вдохновение», «Рифмы веры».
Мае паэтка і ўласны зборнік «Благосло-
ви...».

Варта засяродзіцца на падборках яе
вершаў, апублікаваных на старонках у
калектыўным зборніку «За всё Создате-
лю спасибо» (Мінск, «Смэлтак», 2018)
ды ў расійскім выданні (каля 10 вершаў)
«Наваждение» (Масква, «Дикси Пресс»,
2017).

Тут Зінаіда Навасад выступае не толькі
як паэт-лірык, паэт-патрыёт, паэт-пейза-
жыст, але і як паэт-філосаф, паэт-дарадца,
настаўнік і, што вельмі важна, — паэт-
духаўнік, які сам шчыра моліцца і гораца

заклікае свайго чытача маліцца «за мір, за
свой народ, за Беларусь».

Так, у вершы «Калі не ты...» яна, звяр-
таючыся да чытацкай публікі, пра-
маўляе:

*У адзінай звязцы ўсе мы, людзі.
Сярод засілля цёмнага
Маліцца хто за мір наш будзе,
Калі не мы, не я, не ты?!*

Маліцца за мір у разуменні аўтара —
гэта не толькі прамаўляць малітву, але
і ісці ад цемры да святла, падымацца ад
нізіннага да вышэйшага, ад нікчэмнага да
значнага, вызваляцца ад зла ды імкнуцца
да дабрыні, спагады, выхоўваць
у сабе і перадаваць іншым духоўна-
хрысціянскія якасці. Сцвярджаць такое
можа толькі чалавек, які прайшоў ня-
лёгка жыццёвы шлях, мае вялікі вопыт і
багатыя веды за плячыма, сам у сабе вы-
крышталізаваў высокую чалавечую год-
насць, грамадзянскую неабыхавасць.

А вось яшчэ адзін добразычлівы зварот
аўтара: «Калі лісток асенні кружыць, /
Вясной, і летам, і зімой / Глядзі часцей
у неба, дружа, / Туды наведвайся ду-
шой...» Здаецца, адна строфа, адзін сказ,
а колькі тут багацця і характа праход-
нага, чалавечага, колькі жаночай ласкі,
дабрыні, спагады, сардэчнасці! І ўсё гэта
дасягнута некалькімі мастацкімі прыё-
мамі, у якіх зліліся: парыў душы, узлёт
думкі і мілагучнасць удала падабраных
слоў. Гэта і ёсць мастацтва: гаварыць
вобразна, кранальна, уменне ствараць

моўную непаўторную прыгажосць.

Піша паэтка на беларускай і рускай
мовах. І варта заўважыць, што патры-
ятычныя, лірычныя пачуцці да люблага
краю, роднай зямлі, да Беларусі ёй уда-
ецца выказаць аднолькава па-мастацку
прыгожа і шчыра на абедзвюх:

*Земля многострадальная, родная,
Прекрасна ты! Душою всей молюсь
За свет и за колосья урожая,
За мир, за мой народ, за Беларусь.*

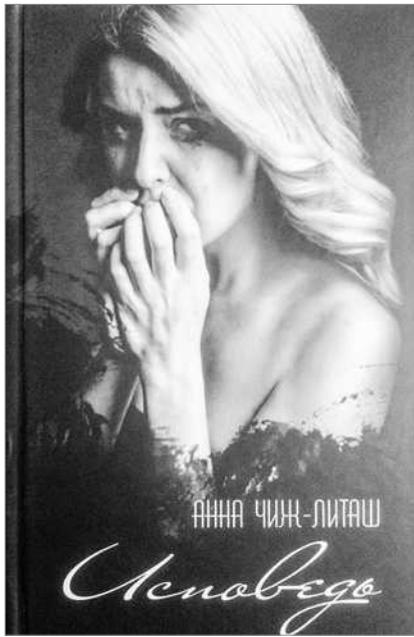
У філасофіі яе радка неад'емна пры-
сутнічае вялікая чалавечнасць і высокая
духоўнасць. Звяртаючыся да Бога, паэтка
прызнаецца:

*Хочу Твоим сосудом быть,
Чтоб побеждать в духовной брани,
Но никого чтоб не хулить,
Не осуждать, не злится, не ранить.*

Успамінаючы родны вобраз матулі і
шкадуючы, што болей нават голасу яе не
пачуе, паэтка па-даччынаму прызнаецца:
«Если б вдруг в спешке суетных дней /
Время то возвратит хоть на малость, / Я
бы каждой морщинкой твоей, / Как пре-
красным цветком, любовалась...» Ад-
метнай вобразнасці, шчырага лірызму і
майстэрства Зінаіда Навасад дасягнула
самастойна, без дапамогі і падказак збо-
ку, без удзелу літаратараў-дарадцаў. Ру-
пілася, працавала над сабой, палыбляла
веды.

Надзея ПАРЧУК

СЕАНС ПСІХАТЭРАПІІ

Новая кніга Ганны Чыж-Літаш «Спаведзь» (Мінск, «Чатыры чвэрці», 2019) па-свойму ўнікальная, бо мае два ўзроўні:

ПЕРШЫ. ПСІХАТЭРАПЕЎТЫЧНЫ

Пісьменніца распавядае гісторыю жыцця, звычайную для ўсіх часоў. Цяжкімі абставінамі лёсу і ўласнымі перажываннямі гераіня загнана ў адно з найгоршых месцаў — у палату псіхіятрычнай лякарні. Дзе ўзяць сілы, калі цябе больш не цікавяць ні людзі, ні жыццё, ні нават тое, што будзе з табой далей, і не маеш голасу, каб пазваць на дапамогу?

Падзеі, апісаныя ў творы, адбываюцца пераважна ва ўспамінах галоўнай гераіні — маладой жанчыны, якая праходзіць курс псіхічнай рэабілітацыі. Яна штодзень пракручвае ў галаве і самыя радасныя, і самыя балючыя моманты сваёй біяграфіі, шматкроць «паміраючы» і ўвакрасаючы. Усе дванаццаць гадоў шлюбам муж здэкаваўся з яе маральна, і нярэдка яна гэта адчувала як «забойства»

яе асобы, яе сутнасці, лепшага ў ёй. Да таго ж Веру пакінуў чалавек, якога яна зноў пасля ўсяго перажытага змагла ўзаемна пакахаць...

Многія чытачкі здзівіліся б: ну што за трагедыя? Мільёны жанчын праходзяць праз нешта падобнае... Вера ж — маладая і прыгожая, мае бацькоў, якія яе любяць і гатовыя падтрымаць у любы час, нараджае здоравае дзіця. Чаму ж яна дазваляе сябе абражаць і штотым прыдумляе новыя апраўданні паводзінам чалавека, які зусім не дбае пра яе душэўны камфорт і спакой? («Ты нікто! Грязь из-под ногтей!.. Какое ты ничтожество! Ты конченая! Идиотка! Что ты там вякаешь своим грязным ртом?» — вось прыклад слоўнага афармлення звычайнай сямейнай сваркі.) Між тым маўклівае цярдзенне, з якім Вера пераносіць пакуты, апраўданае. На рашучыя дзеянні здатныя тыя, хто ўжо разумее, дзе рэальнае, а дзе ўяўнае. Хто бачыў альбо перажыў сапраўдны боль... Яна ж расла ў цёплым добразычлівым асяродку, дзе яе любілі і аберагалі, заўжды была добрай, станючай дзяўчынкай, замуж выйшла ў 18 гадоў... Ва ўсім, што адбывалася «не так», вінаватай лічыла сябе, замест таго каб разважыць «цвяроза» — а ў чым яе віна, акрамя таго, што моцна кахае? Хіба толькі ў тым, што не разумела: ні каханнем, ні добрымі адносінамі (як, зрэшты, і жорсткімі) чалавека перавыхаваць і змяніць нельга, калі толькі ён сам не жадае змяніцца.

Такія выпадкі тыповыя. Каб стаць моцнай, бывае, трэба зведаць боль, прыніжэнне, адчай, гвалт (маральны ці фізічны)... Калі пры гэтым не станеш алкаголікам ці наркаманам і не накладеш на сябе рукі, канешне... Перад намі гісторыя станаўлення асобы: ад романтичнай/харошай/выхаванай дзяўчынкі ў ружовых акуларах, да якой сам, без аніякіх высілкаў з яе боку, «прыскакаў

прынц на белым кані» — да жанчыны, якая перастае лічыць, што хтосьці (муж/каханак/яшчэ нехта) павінен зрабіць яе шчаслівай і бярэ на сябе адказнасць за ўласнае жыццё і шчасце і пры гэтым сама робіць шчаслівымі іншых (удачарае дзяўчынак з прытулку). Таму менавіта для жанчын найперш і запатрабаваная адпаведная літаратура: чытанне — як сеанс псіхатэрапіі, дзе ты не ў якасці пацыента (у гэтай ролі выступае аўтар), а ў якасці доктара назіраеш праблемную сітуацыю не знутры, а звонку. У такім ракурсе ўсе праблемы ўспрымаюцца з іншага гледзішча, больш цвяроза, без эмацыянальных блокаў і перашкод. А гэта дапамагае з большай яснасцю бачыць і канструктыўна разбірацца з уласнымі складанасцямі.

ДРУГІ. МАСТАЦКІ

Да кожнага раздзела рамана аўтар падае эпіграфы — словы кахання, якія казалі гераіні мужчыны: той, хто стаў сужэнцам, і той, хто «падняў з кален» пасля доўгатэрміновага досведу сямейных «разборак». Некаторыя раздзелы суправаджаюцца і аўтарскімі эпіграфамі. Такая арыгінальная задумка, з аднаго боку, працуе на ідэю твора: паказаць, наколькі наіўнай можа быць жанчына, якая ўсё ўспрымае на веру (нездарма і напісала пра сябе: «Вера верит»), а з іншага — нагадвае, што ў каханні галоўнае не словы, а ўчынкі. І тут вельмі арыгінальным мог бы падацца ход, які аўтарка не распрацавала, а толькі пазначыла: каханне Веры (калі ўжо яе не раз «забівалі» словам, і яна ў выніку шматлікіх стрэсаў страціла голас) да нямога маладога чалавека, таксама пацыента клінікі: «...Артём посмотрел на меня, а я на него, и мы заговорили. Мы беседовали долго: обо всём и ни о чём. Разговор длился час, а может, и больше — я не смотрела на часы, да их и не было. ...Это был лучший разговор с

мужчиной за многие годы, за время которого я не проронила ни слова».

Ёсць і яшчэ некалькі момантаў, якія не служаць на карысць твора. Апісанні «псіхушкі», дзе лечыцца Вера, амаль ідэлічныя — акрамя хіба што нясмачнай ежы ў сталойцы... Нельга не заўважыць і таго, што характары галоўных герояў — мужчын, якіх Вера кахала, абсалютна не раскрытыя. Але, магчыма, такое становішча апраўдана тым, што мы іх бачым вачыма галоўнай гераіні, якая з прычыны абставінаў так і не навучылася разбірацца ў людзях. Вера не «даследуе» ўнутраны свет сваіх каханых — мы не ведаем, чаму Рома стаў наркаманам і як ён здолеў перамагчы сваю залежнасць, не разумеем, ці насамрэч ён кахаў Веру, ці імкнуўся выйсці з 3-пад бацькоўскай апекі праз шлюб з ёю (і ці была тая апека, калі маці ведала пра яго нарказалежнасць і нічога не рабіла?). Не раскрываецца як асоба і Яраслаў: спачатку ў яго з Верай раман, напоўнены найвышэйшым разуменнем і шкадаваннем адно аднога, узаемнымі пяшчотай і замілаваннем, а потым ён знікае без следу, патлумачыўшы фактам наяўнасці хваробы, анкалагічнага захворвання... Яна ж не стараецца дапамагчы яму...

Да таго ж у творы шмат распаўсюджаных штампаў — слоўных выразаў, якія ў жыцці і ў літаратуры сустракаюцца занадта часта («Ярослав был побит жизнью», «сумел познать меня», «через мои глаза льётся свет души», «мне было что терять», «выворачивая своё нутро наизнанку», «только жертвой всегда была я» і падобнае). Але ў гэты момант варта зноў перайсці на ўзровень першы і, дараваўшы ўсе недапрацоўкі ўзроўню другога, схіліць галаву перад жанчынай, якая, нягледзячы на ўсе выпрабаванні, стала не толькі моцнай і загартаванай, але і больш чулай да чужога болю.

Яна БУДОВІЧ

Бессарматыя

Чалавек, які піша вершы, непазбежна вымушаны сутыкацца з паняццем унутранай свабоды і высвятляць з ім адносіны — часам пляцоўкай для гэтых высвятленняў вершы і становяцца, а часам яны з'яўляюцца вынікам.

Паэма — не самы тыповы жанр для сучаснай паэзіі, нягледзячы на тое, што цяпер надта папулярна распавядаць гісторыі ў вершах. Можна, справа ў тым, што значэнне «паэма» накладвае пэўныя чытацкія чаканні на твор. У такім выпадку «эпістальная паэма» выклікае асацыяцыі з расійскім дзевятнаццатым стагоддзем, далёкім і ў нечым сумным часам. Але калі бярэш у рукі «Сарматыю» Марыі Мартысевіч, гэтыя чаканні зусім не спраўджаюцца.

Насамрэч па памерах гэты твор, можа, і не выглядае як паэма (складаецца з трыццаці частак, кожная з якіх не перабольшвае дзвюх-трох строф. «Сарматыя» нешматслоўная для паэмы, нешматслоўная ўвогуле, але пры гэтым аўтар здолела акрэсліць сюжэт, шчодро разбавіць яго этнагафічна-даследчымі нарысамі і апісаць сакавітымі, жывапіснымі вобразамі. Іншымі словамі, прыдумецца сусвет, размаляваць яго, паіранізаваць над ім.

Наколькі Сарматыя прыдуманая? Ці многа там асэнсавання рэчаіснасці і зладзённасці? З першага працягвання сказаць складана. Але варта адзначыць, што кожны раз, калі іронія альбо захопленне гераіні пачынае нагадваць нешта рэальнае, як толькі падбіраешся да пазнавання рэчаіснасці ў тэксце, паэма абавязкова абрушвае на галаву чытача якую-небудзь нечаканасць. Сарматыя, мяркуючы па ўсім, размешчана на вулканічнай глебе, таму што землятрусы там (а значыць, і ў сьвядомасці чытача) адбываюцца рэгулярна.

Гэта звязана, як прычына або як наступства, з неаднароднасцю, якой прасякнута ўсё, акрамя, можа быць, рытму, хаця і тут сустракаліся спрэчныя моманты.

Неаднароднасць у настроі — узвышанасць і абсурд, у лексіцы — мацюкі і глыбока філасофскія разважання, у сюжэце — трапяткія сцэны і рэзка антыэстэтыка. У паэме абсалютна нечакана змешваецца так званае «нізкае» і «высокае», быццам на імпрэсіянісцкі захад кінулі некалькі кропель чорна-карычневай фарбы... Але самае дзіўнае, што пейзаж працягвае выглядаць гарманічна:

Калі снег аблазіць з чорнага мяса палёў,
тут надыходзіць вясна і пара на соймы.

...
Не, усё, як ва ўсіх: папойка — іміша — пагромы.

... але кожная незамужняя можа выбраць
сініцу ў руках ці жораву ўдалечы.

А я выбіраю сокала пры ягоным плячы.

Параўноўваць паэму з жывапісам хочацца не толькі дзеля прыгожай метафары. Словы ў кароткіх вершах нясуць за сабой канкрэтны і вельмі ярскі колер, абрысы, асацыяцыі. Аўтарка кажа: «Я прадаю ім на рынку брусніцы і мёд» — чытач бачыць чырвона-залатыя плямы. Кажа: «сню, нібы я лісіца і давідна на мяне палюе верхнік светлагаловы» — перад вачыма мільгаюць стужкі рыжага і пшанічнага колеру. Апісваючы замешванне цеста, аўтарка заканчвае частку: «калі анямела рука, я мяню руку, нібы ў царкве з вяном стаю за нявестай» — і вось, на вачах чытача з драўлянай дзяжы замест белага цеста вылазіць белая шлюбная сукенка. Магчыма, без сюжэтнага элемента гэтыя вобразы проста зліваліся б у вялікую абстракцыю, рознакаляровы калейдаскоп, які нагадваў бы тэксты нейкага касмічнага фолк-року.

Але сюжэт тут, хаця і не займае цалкам кожную частку паэмы, адначасова і трымаецца моцным каркасам для ўсяго гэтага крыху хаатычнага напластавання вобразаў, і быццам падтрымае ім. Сюжэт таксама неяк размываецца ў цэнтры. Мы ведаем, што гераіня па імені Алаіза прыехала ў дзіўную краіну Сарматыю праз каханне. Вядомы і канец. Адказваючы ў пісьме да сястры на пытанне, што прывяло яе ў гэты край, яна кажа: «Сармата аднаго сармата» і збіраецца з кімсьці яшчэ разабрацца. Што яна будзе рабіць са сваім каханнем далей? Чаму для яго патрэбна было ехаць у Сарматыю? Ніякай экспазіцыі, ледзь заўважная завязка, і далей не будзе ніякіх канкрэтных сустрэч, апісанняў, канфіктаў — толькі чыстае пачуццё, афарбаванае вобразна. І хто наважыцца патрабаваць ад вершаў большага? Адзінае, што нечакана зразумела вытыраецца з сюжэта, — гэта апошняя сцэна. Складаецца адчуванне, што ўсе папярэднія дваццаць дзевяць частак — гэта жыццё, якое пранеслася перад вачыма гераіні на парозе апошняй сцэны.

Можна было б зрабіць тое ж самае, толькі падрабязна і ў прозе, атрымалася б выдатнае фантастычнае апавяданне (пытанне «Колькі ў Сарматыі сапраўднага?» зноў застаецца без адказу), магчыма, нават гумарыстычнае.

Толькі, здаецца, змяні форму — і «Сарматыя» згубіць значную частку сваёй лёгкасці: вобразную вытанчанасць, дынаміку апавядання і рытму, гульню ў рыфмах, сувязях паміж часткамі, якія дадаюцца прашытыя нябачнымі ніткамі слоўнай гульні ці сэнсаў — так, напрыклад, некалькі частак паслядоўна пачынаюцца са слоў *мова, мора, мода*, у іншым месцы ў абсалютна розных частках паслядоўна выкарыстоўваюцца вобразы малачыбы, замешвання цеста, падгараючага хлеба. Тэкст пераўтвараецца ў ткане палатно: цягнеш за адну нітку, а выцягваеш зусім не тое, чаго чакаў.

Ва ўмовах, калі ў сьведомасці людзей існуюць канкрэтныя ўяўленні практычна пра ўсё, свабода — гэта пытанне пра тое, наколькі ты адпавядаеш гэтым уяўленням. Насамрэч, твор можна ахарактарызаваць вельмі лаканічна — у ім няма лішніх слоў і ёсць унутраная свабода. Нягледзячы на шчыльнае перапляценне слоў і сэнсаў, тэкст не абцяжараны, ён дазваляе чытачу дыхаць і думаць пра лірычную гераіню ўсё, што захочацца. Складаецца ўражанне, што аўтарка не мае ніякага літаратурнага сорама — і гэта, лічу, надзвычай прафесійна з яе боку.

Асноўны матыў паэмы — усё ж такі каханне, якое... Тут не хочацца нагуравшчаць канструкцыі кшталту «перамагае бруд і абсурд», «асвятляе жыццё нават у самых незразумелых месцах і часах» і гэтак далей. Марыя Мартысевіч кажа, што ў Сарматыі «няма чым займацца, апроч кахання» — і гэтага дастаткова.

Дар'я СМІРНОВА

«...І аднаўляецца свет каляровы»

Балада мудрай самоты

Пасівелі скроні,
У вачах заўважны
Праглядае здымкі
На самоце бабка
Хай яшчэ хвілінку
І сляза абросіць
Мо і добра б жыці
Ды не можа кінуць
Дзе снапы вязала
Дзе сукала цэўкі,
І палотны слапа
Дзе зусім самотна
Парадзела вёска.
Адвячоркам кінуць
Не баіцца нават
І паблізу дзяцел
Вось адклала фота,
Асвятліла лямпа
«Так, прайшлі Грамніцы, —
І прагоніць сонца
Пры канцы ўжо люты,
Паздымала торбы
І туга на сэрцы

адразу знікла,
Бо насенне трэба
І народа мудрасць
Не зважаў на ўмовы,
А пра заўтра думай,
Паміраць збірайся,

Зіма на малой радзіме

Бацькава хата ў зімовай самоце
Бы наракае на лёс свой цяжкі.
Сад спачывае ў бяскрылай дрымоце,
Роспачна ўзняўшы старыя сукі.

Сніць Азярэц... І ні стуку, ні грукі.
Снежная коўдра без лішніх акрас,
Быццам зіма скарыстала прынуку
Ды перайначыла гоні зараз.

До сумаваць! І агенчык па дровах
Весела скача, гарэза, пад гуд.
І аднаўляецца свет каляровы,
Хаце вярнуўшы прываблівы цуд.

Зімовы шлях

За шклом аўто — сьняжынак карагод.
Імчыць істужка Р-58.
Мо для яе — чарговая з прыгод —
Пакніць з машыны і яе дзвюх восяў?

А легкавік заносіць у бакі.
(Каб яшчэ джып, а так — «Фольксваген
Пола».)

Смяецца Зюзя ў шапцы набакір:
«Наладжу коўзанку гумовым колам!»

І дворнікі не паспяваюць снег
Счышчаць са шкла — такая вась завая.
Круціць стэрно не варта на паспех —
Павольна рухаць з верай і надзеяй.

Кіроўца ўжо асвойтаўся з шашой,
І Зюзя больш, магчыма, не злуецца:
Сабе забаву іншую знайшоў —
Пачаў акрасу раскідаць па веці.

Спыніцца б тут... Але ўжо Мінск відзён.
Чакаюць коркі са смугой бялёсай.
Вілейчына, бывай да лепшых дзён,
З табой з'яданы мы агульным лёсам.

Бярозавае варта

Два шэрагі раскідзістых бяроз
Гасцінец абступілі каля Вязыні.
Лістота маладая ў ззянні рос
Нібы праменнем зырккім перавязана.

Стаяць у дзве шарэнгі па баках.
Камлі бялююць новымі мундзірамі
З чарненнем арганічным у мазках.
Унізе — лубін з кветкамі-сапфірамі.

А шапкі крон, пранізаных святлом,
Звісаюць долу кутасамі ніцымі
І цешацца пагодлівым цяплом:
Падоўжымі красуюць завушніцамі.

Вось Клінцава, Бярэзава — і тут
На Азярэц зварочваю жвіроўкаю,
Праз кіламетр вясковы атрыбут —

Азерца за кустоўем-аблямоўкаю.

Радзінны край — жыцця выток і змест,
Бярозамі бы ганаровай вартаю
Сыноў страчаеш кожны іх прыезд.
Дык будзьма й мы яго любові вартыя!

Курган

Не, ты не той купалаўскі «Курган»,
Вядомы ўсім аматарам пісьменства,
А лес, які гучыць, бы той арган,
Сасновым гімнам мне з гадоў маленства.

На ўзорку невысокім твой абшар
Між Азярцом — рыбчанскаю нізінай.
Магчыма, праславянскі тут жыхар
І меў стаянку ў пышняй зеляніне.

У Кургане калоны гонкіх хвой
Скляпенне неба моцна падпіраюць:
Нясуць надзейна абавязак свой —
Трымаюць на плячах сумленне краю.

Падчас тугі, наведаўшы Курган,
Ля соснаў паблукіць, ля ядлоўцу,
Пазбавішся і ад душэўных ран,
І ад хваробы без любых замоўцаў.

Падорыць ён у чэрвені суніц,
У ліпені — чарніц па поўнай меры,
Пад восень, ад адроджаных грыбніц,
Баравікоў цалюткі кош адмерыць.

Курган, цябе шануе Азярэц,
Імкнецца гонар берагчы сасновы.
Ты вартавы наш і ты наш мудрэц!
Як гэта перадаць нашчадкам новым?

Пузава

Калі бачу паказальнік на Лясную,
То здаецца: не жыю я, а існую,
Бо не чуў ад сваіх родных і знаёмых
Такой вёскі я з дзяцінства ў наваколлі.
Нават вучні ў нашай Рэдзькавіцкай

«Яны з Пузава» казалі пакрыёма.

Не было больш чым заняцца
Ідэолагам у светлых кабінетах:
«Рэлігійна, непрыгожа і няўдала!»
Так і Пузава праз гэтыя прычыны
Стала вёсачкай Лясной падобным

За што «дзякуй» і мясцовым
Іспрадкавае нашы назвы-залацінкі,
Што былі пра годных продкаў

Замянілі на бясколерна-сухія.
І няма ўжо Рудабелкі і Шацілак,
Няма Дрысы, і Прапойска, і Магілак,
Сталі Леніны, Акцябрскі, Лясныя...

Не Лясная тут палала ў сорах трэцім:
Гэта ў Пузава агонь шугаў дасвеццем.
Потым з попелу паўстала паступова.
Шмат трывог было часінай паваеннай
Праз наяўнасць партызанскага

Ды не здраджвала прыроджаным

Там жыла сястра матулі — цётка Ніна,
Да яе хадзілі дзецьмі ў журавіны,

А Васільеў нам паказаў арсеналы...
Праз гады няхай жа Пузава квітнее,
Сустрэкае ў дачных хатах юбілеі
І на вуснах будзе ў моладзі і ў сталых!

Пеліканы ў Вязыні

Для мяне было надзвычай нечакана:
Ёсць у Вязыні сямейка пеліканаў.

Можа, хтосьці з грашавітых, —
І набыў тых дзіўных птушак
З марнатраўя?

Бо паўсюль растуць не лецішчы —
Скрозь міністры, бізнесмены і дарадцы.

Ды не тое — тут аб'ёмная скульптура,
З вапняку, напэўна: бачна па тэкстуры.

Крылы ўзняўшы, бы лятуць
Не зважаюць на людзей зімой і летам.

Гадоў сто таму назад, калі не болей,
Яны ўжо былі акрасай наваколя.

Пан Гяцэвіч ці купіў іх, ці замовіў,
І паўсталі яны ў беленькай абнове.

Дом сядзібны вартавалі каля ганку
І віталі гоных дам бесперастанку.

Сённа дома ўжо няма — адны падмуркі,
Толькі друз, ды пустазелле, недакуркі.

Пеліканаў тых заўважылі ў кустоўі
Людзі добрыя, дай, Божа, ім здароўя.

Дзесь падладзілі, падклеілі — і сталі
Яны ў Вязыні на новым п'едэстале.

І здаецца, што экзоты-пеліканы
Беларускім характам прычараваны,

Вераць літасці так зменлівай прыроды,
Вераць вечнай памяркоўнасці народа.

Кулішча

Наша Кулішча — лес камарыны.
Тое пацвердзіць мясцовы жыхар.
Варта дадаць яшчэ — і павучыны,
Месца-кубло розных гадаў-пачвар.

Тут надзіралі бялюткага моху,
Каб перакладаць бярэны на зруб,
Тут журавіны збіралі патроху,
Тоўстых камлёў выглядалі для ступ.

Назва сама нам гаворыць пра тое,
Што ў гэтым слове галоўнае — «куль».
Бо Азярэц жа зусім пад рукою —
Звязкі канопляў і везлі адтуль.

Потым замочвалі ў вокнах празрыстых,
Пранікам білі — рабілі пнянку,
Ёй усцілалі ўвесь бераг імішчысты,
Самі ж сядалі спачыць на пнянку.

Потым звівалі вярхоўкі, аборы —
Сённа мацнейшых не знойдзеш нідзе.
З плоскуні ткалі сваім перабарам,
Шылі адзенне для будніх падзей.

Наша Кулішча лучыць у згодзе
Продкаў з нашчадкамі сотні гадоў.
Хай не патухне ў мясцовым народзе
Светач павагі да родных слядоў.

Яшчэ далёка да вясны

Туман знішчае снегу бель,
Набытак ветру, сцюжы.
Ізноў адлігі карабель
Плыве плюхотай лужын.
На ноч застыне кропель бег
Ільдзінкамі-слязамі,
Пасне на даху мокры снег,

Завісне ледзяшамі.

Удзень пад крыкі вераб'ёў
З нябёсаў сонца гляне...
Ды вернецца зіма ізноў
З пранізлівым дыханнем.

Яшчэ далёка да вясны,
Яе не ўчуеш крокі...
На вербах коткі бачаць
Накрыўшы лапкай шчокі...

У вырай птахам не далі
Загад: дамоў вяртацца...
Зіма для матухны-зямлі —
Як водпуск перад працай.

Прадвесне

Адходзіў непрыкметна
У стылым прадзіве снягоў,
Мільярды белых парашутаў
Кружылі над зямлёю зноў.

З цяплом, з вясною
на спатканне

Халоднай сцэжкай крочым
Капэж ад сонца тэлеграму
Без слоў чытае для зімы.

У тым пасланні ўсё
І не фінал... І не працяг...
Апошняй кропкай стане
Сляза ці радасць ледзяша.

Сумётны, змытыя дажджамі,
Як хмары шэрыя, спылі,
Спяваюць, будзяць так
Ад сну прыроду ручаі.

Зіма, капрызная дзяўчына,
Ідзе... Вяртаецца назад...
Але ж ужо вясны часіна,
Сустрэчы з ёю кожны рад.

І колькі б зімцы ні кружыцца,
Закончыўся яе візіт:
У лесе з-пад рудога лісця
Пралескі свеціцца блакіт.

Спытайцеся сёння ў маёй вёсцы, як імя і прозвішча «салодкага дзеда», то мала хто скажа. А асноўная большасць вясцоўцаў і зусім яго не ведае. Тут нічога дзіўнага: старога не стала амаль шэсцьдзясят гадоў назад. Я ж добра запомніў той дзень, калі яго хавалі. Быў жнівень, і напярэдадні паказвалі кіно ў мясцовым клубе, а паколькі мы, вясковыя хлапчукі, усе летнія вакацыі былі на падхваце ў калгасе, то выпісаў мне брыгадзёр нарад адвезці кінаперасоўку (дзвіжок і скрыні з лентай) на падводзе ў суседнюю вёску — ажно за дзевяць кіламетраў ад нашай. «Дзеда ж хаваем, хіба не мог брыгадзёр каго інашага паслаць?» — захвалывалася маці. Яна выказалася пра брыгадзіра з такім дакорам, быццам памёр наш дзед, родны, а мяне, унука, пазбаўляюць магчымасці правесці яго на кладзі. Не, дзед Аляксей не быў нам сваяком, проста сябравалі мае бацькі з ягонай сям'ёй, а найбольш — менавіта з ім. Усё пачалося з таго, што тата, малады на той час настаўнік, калі прыехаў на працу ў вёску, то кватараваў пэўны час у дзеда. Ну, а калі пабраўся шлюбам з мамай, таксама настаўніцай, якая таксама тут працавала, то маладая сям'я пачала жыць асобна: знайшлася вольная хата, яе і сагрэлі неўзабаве бацькі цяплом сваіх сэрцаў, а потым напоўнілі і галасамі дзяцей. А з дзедам працягваліся добрыя адносіны да самых апошніх ягоных дзён. Ён наогул быў майстар на ўсе рукі. Калі ў вёску правялі электрычнасць, змайстраваў для калгаса млын. Рухавік сабраў са старой тэхнікі, і ўсё астатняе начыне зрабіў сваімі рукамі: сталярар дзед быў адмысловым! Ды хіба ж толькі сталярар! Ён і пчалар быў адзін на ўсю вёску. Таму, як вы і здагадаліся, і назвалі яго салодкім дзедам. І сад быў на зайздрасць. Калі ж трэба было асвежаваць парсючка, дзед Аляксей прыходзіў да нас са стрэльбай, са сваім вострым нажом і вядром, дно ў якім было з металічнай сеткай — для вугельчыкаў. І прасіў не перашкаджаць яму. А яшчэ мы хадзілі раз на тыдзень у ягоную лазню, якая стаяла у самых канцы агарода — якраз усутыч з могілкамі. Таму мы, малыя, баяліся, прызнаюся шчыра, адны пакідаць лазню: а раптам мярцвяк ухопіць! Бацькі з дзедам і ягонай бабкай Магрунай пасля лазні звычайна бралі па келіху, ну а нам, малечы, ставілі на стол талерку з мёдам: ешце, колькі душа пажадае!

І вось мне загад: адвезці кінаперасоўку. Як быць? Што рабіць? Бацька, я добра запомніў, сказаў: «Дзед не пакрыўдзіцца, калі цябе не будзе, а кіно адвезці не менш важна. Вязі, сын, людзі чакаюць: у нас сёння гора, а ў іх — свята...»

Даўно няма хаты, у якой жыў дзед, не відаць вуляў, здзіўна сад. А я кожны раз, калі ўязджаю ў вёску (а яго пабудкі стаялі першымі), успамінаю дзеда Аляксея, з вялікай сівай барадой, па-вясковаму акуратна і сціпла апранутага, і быццам бачу яго крыху хітраватую ўсмешку на чыстым, светлым твары і чую голас шчаслівага чалавека:

— Я хоць і салодкі дзед, а горкую люблю!..

Гэта была ў яго «фішка» такая. Казаў больш для форсу, вядома ж. А сам думае: каб жа ўсе, хто любіў і любіць яе, горкую, былі такія разважлівыя, мудрыя і працавітныя, як ён, да таго ж з залатымі рукамі і светлай галавой, — мы б і гора не ведалі...

Ёсць у мяне дружба, некалі разам працавалі ў газеце. Цяпер, вядома, абодва на пенсіі, але пры выпадку любім сустрэцца і мінулае прыгадаць. Чамусьці прыгадваем заўсёды тое мінулае цёплым словам. Відаць, усё ж таму, што былі маладыя і амбіцёзныя, поўныя творчых планаў і задумак. Прынамсі, шмат што і ажыццяўлялася, вельмі шмат! Шырока друкаваліся, атрымлівалі прыстойныя ганарары, а рубель на той час быў даволі цвёрдай валютай, між іншым. Калі ён меўся ў кішэні, можна было смеяцца выходзіць у горад. Пачаў курыва, стос газет у кіёску, куваль альбо два піва пасля працы, пятак-другі на праезд. Адным словам, было!..

Здаралася, аднак, і шмат чаго іншага. Мой сябра прыгадаў неяк, як нажываў сабе ворагаў, хаця і ў ягоных думках і планах такога не было і ў снах не снілася.

— Напісаў неяк нататкі, якія перадалі па рэспубліканскім радыё, — сказаў ён аднойчы. — Тады вівалі там гэты жанр. Трыццаць хвілін часу займала перадача, а то

былі і такія, што ішлі з працягам — на другі і трэці дзень. Было дзе разгарнуцца творчаму чалавеку! І вось вырашыў я раскажаць пра свой мікрараён, пра некаторых жыхароў, якія вылучаліся нечым у лепшы, як кажуць, бок, закрануў і праблемы, што належала вырашаць. Сказаў некалькі цёплых слоў і пра адну начальніцу, а ў той установе працавала мая жонка. Прыходзіць ледзь не са слязамі: «Што ты нарабіў?! Навошта пакрыўдзіў Галіну Паўлаўну? Як я цяпер з ёй працаваць буду?». Я нічога спярша не зразумеў. А потым усё ж разабраліся, што да чаго. А каб выручыць жонку, даў ёй тэкст, і на другі дзень яна аднесла яго на працу. Атрымалася ж наступнае. Я напісаў: «Галіна Паўлаўна не сядзіць на рабочым месцы, яе рэдка можна застаць у кабінце...». Што ж тут кепскага, бо такая ў яе праца — бачыць на свае вочы, што робіцца ў мікрараёне, дзе яна ледзьве не самы галоўны начальнік. Ёй і трэба больш быць там, дзе людзі працуюць: слесары, цесляры, рамонтнікі... А жанчынкі, якія слухалі нататкі, данеслі ёй так, быццам яна дрэнная працаўніца, яе нават ніколі не застанеш на месцы, за што толькі грошы атрымлівае! Смешна? А мне было не да смеху, трэба ж выручаць жонку. Удалося. Галіна Паўлаўна аказалася дастойнай гераіняй маіх нататак і дала прачуханца пляткарам, інакш пра тых жанчын не скажаш. Хацелі выслужыцца. Не атрымалася.

І на заканчэнне дружба, хітра ўсміхнуўшыся, заявіў: — Так што, дружа, нажыць ворага вельмі проста — дастаткова зрабіць іншы раз добрую справу. Май на ўвазе.

Калі і дзе вучыўся пячоннай справе Цімафей Кандратавіч, ці проста Цімка, як велічалі яго ў Асінаўцы да пары да часу, сказаць ніхто не мог. А ў самога не папытаеш: памёр стары, позна спахапіліся. Але ў людзей складалася ўражанне, што ён і нарадзіўся ім. Усе печы і грубы ў іхняй вёсцы — справа ягоных рук. Ды і некаторыя навакольныя не абмінуў: прыедуць здаля, просяць: «Кандратавіч, будзь добры, складзі печ. Выштукатуй». Кандратавіч мала каму адмаўляў. Моўчкі складваў інструменты ў торбачку, прымацоўваў яе на багажнік старэнькага веласіпеда, і — уперад. Узімку за ім звычайна прыязджалі на санях, а калі было мала снегу — на калёсах. Хаця зімой не любіў працаваць, адмаўляў часта: ці вам гарыць? Пацярыце да вясны хоць бы. Казалі, калі рабіў, ні кроплі ў рот не браў, і не любіў марудных, неарганізаваных памагатых, заўсёды падганяў тых: «Хутчэй, хутчэй паднось цэглу! Мне такія работнікі не падабаюцца! Калі б вы маімі дзецьмі былі — біў бы! Мясі, мясі новы раствор, курыць потым будзеш! Давай, давай! Не абы што робім — печ! А гэта — святое тварэнне! Шавяліцеся, я сказаў! Не ж я вас запрасіў печ рабіць, а вы мяне! Так што будзьце дабры!..»

Жыў апошнім часам Цімка адзін, дзеці, дачка і два сыны раз'ехаліся па гарадах. А паколькі Асінаўка амаль цалкам вымерла, у вёсцы засталіся два жыхары — ён і суседка, такая ж старая бабка Малання, то яны і трымаліся адзін аднаго. Мабільныя тэлефоны меліся ў старых, а на ўсялякі выпадак ім дзеці ўвялі, акрамя сваіх нумароў, нумары тэлефонаў міліцыі і МНС, па якіх можна было паведаміць, калі што... Рабіць жа гэта давялося Маланні, хаця і збіралася пайсці першай: «Адышоў Цімка. Ляжыць як жывы. Лёгка памёр. На маіх вачах сканаў. Прыязджайце...»

Дзеці ў той жа дзень і прыехалі. Труну дасталі з гарышча, Цімка яе сам змайстраваў. Хаваць рашылі на другі дзень. Малання ўсю ноч праседзела каля нябожчыка, і нават калі Цімакавы дзеці прымушалі амаль сілком яе прылежчы і адпачыць, адмахваўся: «Яшчэ наляжуся...»

Ранічкай старая ўнесла з хлечыка бярэмя дроў, кінула іх каля каля печы і пачала шукаць запалкі.

— Што вы рабіць сабраліся, цётка? — пацікавілася дачка нябожчыка. — Газ жа ёсць у сенах, калі што...

Малання паглядзела на яе з нейкім непрыхаваным здзіўленнем, і ціха, нібы баючыся, што Цімка пачуе і пакрыўдзіцца, а таго горш — і адчытае, бо не любіў чалавек, каб яму дагаджалі залішне, паўшэптам прамовіла:

— Як жа! Не, сябровачка, хай гарыць у печы... Печніка ж хаваць будзем... Хай яна ажыве і правядзе яго таксама... Разбуджу яе... Цімафею Кандратавічу прыемна будзе... Ён заслужыў таго... Разгарайся, разгарайся, печ!..

Год колькі назад спатрэбіўся мне майстар, каб пабудаваць лазню на дачы, ці, дакладней сказаць, на звычайнай вясковай сядзібе, дзе я набыў сабе ў свой час хату. Пры хаце меўся хлеч, цудоўны склеп, на агародзе раслі пладоўныя дрэвы, а вось лазні не было. Непарадак, рашылі

Жыццёвінкі

мы на сямейным савеце і прыняліся ажыццяўляць сваю мару. Нарыхтавалі дошак, бёрнаў, праз мясцовую краму даставілі нам шыфер, цвікі. Не хапала толькі аднаго — майстра, які б ажыццявіў нашу сямейную задумку.

Такога майстра нам параілі знаёмыя ў горадзе. Сышліся на цане, ударылі па руках — і ў шлях-дарогу. Дабірацца лягчэй за ўсё было на дызелі, бо ён акурат і спыняўся побач з хатай. Гэта цяпер машыны ў сыноў, раней не мелася. Мы, як і дамовіліся, расцеліся ранкам у дызелі і едзе. Ну, колькі там праехалі — мо сотню якую метраў, калі раптам мужчына ажывіўся, паглядзеў на цагляны паркан, торкнуў на яго пальцам і гучна ўсклінуў:

— Жыве! Бач ты, усё яшчэ стаіць сцяна! Я пра паркан кажу. Гэта ж мы, лічы, дзеці, навучэнцы будаўнічага вучылішча на той час, яго клалі. Паўсотні гадоў прайшло, няйначай... А стаіць!

Крыху праехалі моўчкі, а тады майстар роздумна дадаў:

— Таму што ўсё рабілі, як і належыць: строга захоўвалі прапорцыі цэменту, пяску... Паспрабуй яго заваляць яшчэ, паркан!.. На вякі зроблена!.. Ды я і сам цяпер ужо не зразумею: што гэта мы рабілі, сапраўды сцяну ці паркан? Якое тут слова лепш падыходзіць?

А што да слова, лепш падыходзіць наступнае: след. Гэты стары чалавек, з якім я ехаў будаваць лазню, пакіне свой след і на маёй сядзібе. Адчуваю, наслідзіў ён за сваё доўгае жыццё дай бог кожнаму!..

Толькі хіба ж сам ён, шчаслівы ад убачанага, ад таго, што зрабіў некалі сваімі рукамі, пра гэта думае? Не, канешне ж: ён проста едзе рабіць лазню. Каб і нас зрабіць хоць крышачку шчаслівымі.

Неяк, выпадкова апынуўшыся надвячоркам у нашым гарадскім парку, я звярнуў увагу на хударлявага мужчыну, які амаль падбегам снаваў ад адной сметніцы да другой, і натрэніравана перакульваў з іх усё, што там сабралася, ў мяшок. Неўзабаве мы сутыкнуліся твар у твар, павіталіся: суседзі ж! Мне падалося, што Леанід нават узрадаваўся такой сустрэчы і зусім не саромеўся, — малайчына! — што ў яго цяпер такая вольная праца. А рабіў ён багата кім, меў і некалькі ходал за калючы дрот. «Туды, — казаў, — першы раз трапіць цяжэй, а другі і трэці значна прасцей: ага, дык ты ўжо быў там, тады, значыць, наш чалавек, заходзь — для цябе дзверы даўно адчынены!» Кожны раз тэрмін зняволення атрымліваў за розныя, здавалася б, дробязі. Аднак на чарговы тэрмін хапала.

А тым часам, пакуль быў за кратамі, рос у яго сын Яша, цыбаты такі хлапчук. Заўсёды пры сустрэчы першы вітаўся, а калі скончыў школу, падзяліўся з суседзямі нават планамі на будучыню: «Хачу вучыцца. Паеду паступаць у Мінск...». Маці ж яго працавала ў рабочым інтэрнаце выхавальніцай. Так атрымалася, што замуж выйшла позна, і Леаніда знайшоў не ў горадзе дзе-небудзь на вуліцы ці ў кампаніі якой, а... па перапісцы. Як атрымалася, хто каму першы напісаў, не скажу, ведаю толькі, што Леанід на той час адбываў чарговае пакаранне. Сыгралі пазней і сапраўднае вяселле, бо жанчына выходзіла замуж першы раз. Так Ларыса стала нашай суседкай. Ветлівая, не супраць пра жыццё пагаманіць. А паколькі пад горадам жылі яе бацькі, то яна часта брала свайго суджанага з сабой, каб дапамагчы тым на агародзе, або дроў нарыхтаваць на зіму.

Неўзабаве Леанід стаў пенсіянерам. І папіваў па-ранейшаму — меўся грашок. Мог нават з кватэры што вынесці, каб прапіць. Ларыса цяпела, відаць, думала: які-ніякі, а муж. Раней і такога не было. Мо і паразумнее калі? Мо і дачакаюся?

Ён і паразумнеў. Вылечыў яго ад п'янікі позні сын Яша сваім паступленнем ва ўніверсітэт. Бо за навучанне трэба было плаціць, і сямейных сродкаў не хапала на ўсё. Таму і пачаў бегаць, замест таго каб куляць горкую з сябрамі-выпівохамі, з мехам Леанід у нашым парку. Мне ж так і заявіў:

— Сына вучу! Яшку. Пенсіі не хапае — вось у парку выпадкова знайшоў працу. Трэба, трэба памагчы хлопцу. Паступіў! І ў каго ён такі ўдаўся? То і добра: не будзе хоць рабіць, як я: прынясі-падай. І тое з перабоямі. Даруй, сусед, працаваць трэба. Пабягу далей...
Ведалі б, з якім гонарам ён гаварыў гэта!

Пасля той сустрэчы я больш ніколі не бачыў Леаніда п'яным.
Не доктар — сын вылечыў!

Што рабіць, калі мне пішацца?

Практыкум ад класікаў

На сучасным літаратурным рынку перажывае сапраўдны росквіт усё немастацкае — нон-фікшн, навукова-папулярныя кнігі і разнастайныя падручнікі па самаразвіцці ва ўсіх сферах: ад бізнесу да духоўнага жыцця (часам нават яны спалучаюцца). Такія папулярныя падручнікі звычайна вельмі зручна раскладзены па раздзелах, канкрэтных практыкаваннях, прыгожа аформлены і абяцаюць навучыць чаму заўгодна — хуткачытанню, размоўнай англійскай мове, тайм-менеджменту, правільнаму харчаванню, правільнай пабудове адносін і ў тым ліку напісанню мастацкіх кніг. Ступень эфектыўнасці кніжак, якія хочучы навучыць вас, «як напісаць бестселер», — гэта тэма для цэлага даследавання. Але пра сакрэты пісьменніцкага мастацтва раскавалі і тыя, каму хочацца верыць значна больш, — сапраўдныя класікі. Некаторыя з іх парад аб'яднання ў кнігу, якая выйшла ў Беларусі ў канцы 2018 года ў перакладзе з украінскай — «Як пісалі класікі» Расціслава Сэмківа («Янушкевіч»).

Пад вокладкай гэтай кнігі сабраны сем замежных аўтараў — Агата Крысці, Джорджа Оруэла, Рэя Брэдберы, Курта Вонегута, Мілана Кундэра, Марыя Варгаса Льёсы і Умберта Эка. Пад кожнага аўтара адведзены асобны раздзел. У ім Сэмкіў раскавае пра тое, як біяграфія аўтараў — асабісты падзеі і сітуацыі ў краіне і ў свеце — уплывала на развіццё іх таленту, на прыёмы, якія яны выкарыстоўвалі ў тэкстах, на ідэі і думкі, якія закладалі ў творы. Пасля такога амаль псіхалагічнага разбору прыводзяцца непасрэдна парад аўтараў наконт пісьменства, якія яны пакінулі ў сваіх кнігах або эсэ. Завяршаецца кожны раздзел тэзісным выкладаннем «асноўных правіл пісання» кожнага аўтара і вывадам пра яго характэрныя рысы і творчую спадчыну.

Чытаючы «Як пісалі класікі», пачуваешся на сапраўднай лекцыі па прыгожым пісьменстве, якую вядзе добры, зацікаўлены прафесар, які да таго ж разбіраецца ў псіхалогіі. Дарэчы, да тэмы псіхалогіі творчасці Сэмкіў звяртаецца даволі шмат. Адна з высноў, да якіх ён прыходзіць у выніку сваіх даследаванняў сувязі паміж творчасцю і біяграфіяй, заключаецца ў тым, што пісьменніцтва можа

быць тэрапеўтычным для аўтара, а ў жыцці кожнага знойдзецца дастаткова падзей, якія могуць быць першапачатковым матэрыялам для стварэння сюжэтаў. Наконт канкрэтных «рэцэптаў поспеху» Сэмкіў адказвае так: «...не, навучыць пісаць моцныя і стыльныя творы немагчыма — гэтаму можна навучыцца, калі ўпарта шукаць уласныя спосабы пісьма. Асобныя прыёмы класікаў варта выкарыстоўваць, аднак найважнейшая сама атмасфера поспеху, якая напаўняе такія кнігі. Бо ўсе яны на самай справе, раздаючы парад, зноў і зноў перажываюць свае ўзлёты і перамогі. Гэта натхняе рухацца да ўласных».

Гэтыя азначэнні цалкам слушныя, у парадах прыведзеных у кнізе аўтараў сапраўды больш ідэйных і прынцыповых пазіцый, стылістычных парад, менш канкрэтыкі і практыкаарыентаванасці. Але ўсё ж такі, уважліва прачытаўшы кнігу, можна скласці невялікае тэхнічнае «кіраўніцтва» па стварэнні тэкстаў.

КРОК ПЕРШЫ — РЭЙ БРЭДБЕРЫ

У раздзеле, прысвечаным Рэю Брэдберы, можна адшукаць канкрэтных парад пра тое, як знайсці тэму для твора. Дарэчы, пішучы пра гэтага аўтара, Сэмкіў неаднойчы звяртае ўвагу на тое, што на долю фантаста не прыйшлося моцных выпрабаванняў, яго лёс у цэлым шчаслівы, не паранены трагічнымі падзеямі ні ў свеце, ні ў асабістым ці прафесійным жыцці. Можа, гэта неяк звязана з тым, што аптымістычны антыўтапіст пакінуў нам некалькі парад на выпадак, калі пісаць хочацца, але не ведаеш, пра што атрымаецца.

«Дзе знайсці сюжэт? Вось варты проста зараз сесці за стол (нам цяпер — за ноўтбук) і напісаць пра дзесяць рэчаў, якія мы любім, якія ненавідзім, якія нас раздражняюць. Зрабілі? Вось пра гэта і трэба пісаць, кажа Брэдберы. І мы адразу атрымаем 30 патэнцыяльных сюжэтаў, 30 нашых праўд, пра якія дакладна будзем гаварыць усхвалявана і пераканана».

Вось і першае практыкаванне. Зразумела, што канкрэтная абзначаная тэма абмяжоўвае, але адначасова прапаноўвае прастору для інтэрпрэтацыі. Нават калі пісаць па адным творы ў тыдзень, як Брэдберы, трыццаці тэм павінна хапіць больш, чым на паўгода. Да таго ж Сэмкіў згадвае пра прыдуманы Брэдберы прыём адкладзеных асацыяцый, які заключаецца ў тым, каб раніцай, адразу пасля сну, запісаць першыя некалькі слоў, якія прыйшлі ў галаву. Яны могуць быць не звязаныя паміж сабой, але Брэдберы верылі ў тое, што яны — своеасаблівае прывітанне ад падсвядомасці, якое такім чынам абзначае радасныя або турботныя ўспаміны.

КРОК ДРУГІ — УМБЭРТА ЭКА І АГАТА КРЫСЦІ

Парады гэтых аўтараў можна аб'яднаць не па прычыне дэталёвага жанру, у якім праца-

валі абодва. Справа ў тым, што ў пэўны момант гэтыя прыёмы падрыхтоўкі да пісьма зліваюцца ў адзін працэс. Першым этапам стварэння тэкстаў Агата Крысці было няспыннае прадумванне сюжэтаў, вобразаў, дыялогаў — яны займалі думкі пісьменніцы ўвесь час і выліваліся ў абрывачныя запісы, кароткія чарнавікі. Першым сакрэтам пісання ад Умберта Эка можна падсумаваць гэты працэс — трэба стварыць уяўны сусвет, прадумаць яго настолькі дасканала, каб чытач забыўся пра яго нерэальнасць. Каб добра ўяўляць сабе створаны сусвет, трэба нейкі час у ім пажыць, кажа Умберта Эка, і Агата Крысці, відавочна, згодная. Такім чынам, наступны пасля прыдуманай тэмы этап — стварэнне сусвету кнігі, прапрацоўка яго логікі, законаў, па якім ён будзе існаваць,

рыстоўваць залішне складаных слоў. Да таго ж пазбягаць клішэ, зацёртых метафар. Карацей кажучы, выказацца зразумела і проста. Гэтыя прычыны — працяг асноўнага тэзіса, абзначанага ў раздзеле пра Оруэла. Ён неадначасова паўтараецца і ў іншых частках кнігі, бо з'яўляецца адным з найважнейшых: трэба ўсвядоміць, што ты хочаш сказаць. На думку Оруэла, моўныя выкрутасы толькі прыхоўваюць адсутнасць выразнага сэнсу. З ім, здаецца, згадзіліся сучасныя медыякрытыкі, але ў мастацкай літаратуры ніхто нікога не прымушае імкнуцца да строгай прастаты ў стылі. Галоўнае — падчас пісання, нават захапіўшыся сюжэтам, не забывацца сачыць за моўным апаратам. Кожнае слова павінна знаходзіцца на сваім месцы.

КРОК ЧАЦВЁРТЫ — КУРТ ВОНЕГУТ І МІЛАН КУНДЭРА

«Кожны сказ павінен рабіць адно з двух: або развіваць кагосьці з персанажаў, або рухаць дзеянне», — працягвае папярэдняю думку Курт Вонегут. Але яго парад хутчэй можна аб'яднаць у адзін раздзел не з Оруэлам, а з Міланам Кундэрам — бо яны пра стаўленне да персанажаў. Кундэра настойвае на самастойнасці кожнага героя, прычым самастойнасці ідэйнай: пазіцыя па галоўных жыццёвых пытаннях для цэласнасці персанажа значна важнейшая, чым апісанне знешнасці або лёсу. «Кожны персанаж мусіць хацець чагосьці, нават калі гэта проста шклянка вады», — падхоплівае Вонегут, заклікаючы дазволіць персанажам выяўляць сваю волю, дэманстраваць характар, выказаць імкненні. Усе гэтыя рэчы складаюцца ў парад пра адказнае стаўленне да герояў, падрабязнасць і логіку ў іх прапрацоўцы. Задача — рабіць іх падобнымі да сапраўдных людзей. Тут зноў дарэчы згадаць парад Курта Вонегута: даць чытачам хаця б аднаго персанажа, з якім яны будуць сябе атаясамліваць. Зразумела, што колькі працы ні было б укладзена ў твор, усё адно яго лёс пасля выхаду з друку з большага вырашаюць чытачы. І думаць пра тое, каб быць ім цікавым, адназначна варты.

КРОК ТРЭЦІ — ДЖОРДЖ ОРУЭЛ

Адзін з найбольш яскравых тэзісаў, якога стараўся прытрымлівацца і Расціслаў Сэмкіў, прынамсі пішучы пра самога Оруэла, — гэта неабходнасць выказацца зразумела, не выка-

КРОК ПЯТЫ — МАРЫЯ ВАРГАС ЛЬЁСА

Прыёмы перуанскага аўтара, які атрымаў Нобелеўскую прэмію па літаратуры ў 2010 годзе, якраз і скіраваны на тое, каб захапіць чытача, зрабіць твор для яго цікавым. Для гэтага можна жангляваць сюжэтнымі лініямі, уводзячы адну ўнутры другой, звязваючы паралельныя лініі ледзь заўважнымі эмацыянальнымі ніткамі, каб падзеі сюжэтаў рэзаніравалі паміж сабой. Некалькі сюжэтных ліній дазваляюць перакрывацца паміж часавымі і прасторавымі пластамі, насычаць тэкст яскравымі дэталямі, раскрываць яго таямніцы паступова. Але ніколі не пішыце ўсё, што прыдуманая! Замоўчайце самае цікавае, — заклікае Льёса. Менавіта інтрыга павінна трымаць, прымушаючы разблытваць задуму аўтара. Яшчэ адзін прыём Льёсы называецца спалучанымі сасудамі — калі сцэны, якія маглі б разгортацца паасобку, злучаюцца, змешваюцца ў адну і такім чынам спараджаюць новыя сэнсы і сімвалы. Усё гэта — прыёмы эфектнага ўздзеяння, шыфравання ідэі, стварэння некалькіх сюжэтных пластоў, пераплеценых паміж сабой, — разлічана на тое, каб твор склаўся ў прыгожую і складаную сістэму, якая будзе трымаць увагу, не дазваляючы чытачу сумаваць.

КРОК ШОСТЫ — МІЛАН КУНДЭРА І ЎСЯ АСТАТНІЯ

Мілан Кундэра мусіць быць згаданы ў апошняй частцы «практыкума» не толькі таму, што звяртаў увагу на неабходнасць акрэсліць усе асноўныя ідэі твора ў раманным эсэ. Справа ў тым, што спіс яго кароткіх тэзісаў завяршаецца словамі, якія зольныя патлумачыць увесь сэнс пісьменніцкай працы: «Пішучы, каб перажыць імгненне экстазу. Чытаюць — таксама». Ад гэтай фразы становіцца так празрысты і зразумела, навошта патрэбны ўсе гэтыя сюжэты і сэнсавыя лабірынты Льёсы, напластанне культурных кодаў і новыя сусветы Умберта Эка, навошта прымушаць уяўных персанажаў думаць і рухацца, як гэта рабілі Вонегут і той жа Кундэра, чаму аўтары ўкладаюць у творы так многа — больш свайго часу, як Оруэл, больш свайго ўласнага жыцця, як Крысці, або мары і страхі пра будучыню, як Брэдберы.

Усе гэтыя парад пра тое, як стаць добрым пісьменнікам, простыя, і зводзяцца прыкладна да аднаго: шмат чытаць, каб было з чаго ствараць свой стыль і новыя сусветы, ведаць, што ты хочаш сказаць, і сачыць за словамі, не забывацца пра чытача, які гэта ўсё ўспрымае, пра яго цікавасці і чаканні. У кнізе «Як пісалі класікі» насамрэч яшчэ хапае дэталю і парад, якія можна скарыстаць. І задачу, абзначаную ў пасляслоўі, кніга выконвае цалкам — хочацца пісаць і чытаць. Каб перажыць імгненне экстазу.

Дар'я СМІРНОВА

Конкурс «УРОКІ СУЧАСНАСЦІ»

НЕЗВЫЧАЙНЫЯ ФОРМЫ ВЕРШАЎ У ПАЭЗІІ

Урок пазакласнага чытання ў 8 класе

Абгрунтаванне актуальнасці тэмы. Урок накіраваны на знаёмства вучняў з сучаснай беларускай літаратурай, новымі паэтычнымі формамі і кірункамі. Заняткі дэманструюць творчыя пошукі сучасных беларускіх аўтараў. Акцэнт робіцца на цікавых паэтычных формах: акраверш, рэверс, цэнтон і інш. Такі ўрок стварае ўмовы для павышэння цікавасці вучняў да сучаснай беларускай літаратуры.

Творы, па якіх праводзіцца урок. Зборнік вершаў «Бярозавая рунь», паэтычны зборнік «21 грам» настаўніцы М. Багдановіч.

Арыгінальнасць правядзення ўрока. I. Арганізацыйны пачатак урока. У школьныя гады мы чытаем і вывучаем шмат вершаў. Большасць — узоры класічнай літаратуры. Аднак сучасныя паэты заўсёды шукаюць цікавыя і незвычайныя формы для сваіх твораў. Вось і ўступ да ўрока напісаны ў незвычайнай форме. Вучні павінны ўспомніць, як называецца гэтая форма. На першым слайдзе мультымедычнай прэзентацыі — верш М. Багдановіч:

*Сёння дзень незвычайны самы.
Урок цікавы пачнём найперш.
Чалавечага сэрца плямы
Ацяляе магутны верш.
Сілы, мудрасці многа адвечнай,
Незвычайнай і чыстай красы.
Апантанасці жывой, чалавечнай,
Яснай думкі на дні і часы.*

*Памяць мудрыя вершы хавае.
Аднаўляе ў момант ліхі,
Эгаізм і падман выганяе,
Затуманіць старыя грахі.
І радкі вершаваныя змусяць
Ясным сэрца зрабіцца тады,
Не падмане нас верш і не схлусіць,
А паэзія з намі заўжды.*

Настаўнік прапануе прачытаць першыя літары кожнага радка вертыкальна, каб вызначыць тэму ўрока. Прапанаваны твор — гэта акраверш.

II. Замацаванне ведаў, праверка дамашняга задання

Гульні «Брэйн-рынг»

Клас падзелены на тры каманды. Кожная каманда мае капітана, які выслухоўвае адказы каманды, выбірае найбольш дакладны, дае магчымасць адказаць камусьці з каманды або адказвае сам.

На абмеркаванне кожнага пытання даецца адна хвіліна. Капітан каманды,

якая знайшла адказ, падымае чырвоную картку. Права адказаць першай прадстаўляецца той камандзе, якая зрабіла гэта першай. Калі адказ няправільны, права адказаць пераходзіць да каманды, якая была другой па чарзе.

За правільны адказ каманда атрымлівае адзін бал.

Забараняюцца абразы ў межах адной каманды і паміж камандамі. Калі такое будзе заўважана, каманда-парушальнік губляе адзін бал.

Пытанне № 1. Паглядзіце ўважліва на фота. З якой вершаванай формай суадносіцца фотаздымак?

Адказ. Фотаздымак суадносіцца з цэнтанам. Цэнтон (ад лац. *centonis* — адзенне, пашытае з рознакаляровых лапікаў) — верш, які цалкам складаецца з радкоў іншых вершаў. Радкі мусяць падбірацца такім чынам, каб верш меў сэнс, рыфму і рытм. Пажадана, каб вершы першакрыніцы былі вядомыя чытачу, тады цэнтон мае найбольшае ўздзеянне.

Для прыкладу прыводзіцца верш Юрыя Пацюпы «У чарах млее ноч. За рэчкаю ў аддалі...».

Пытанні:

1. Ці завершаны гэты верш?
2. Якая яго тэма?
3. Якім настроем прасякнуты верш?

Пытанне № 2. Вучням прапануюцца радкі з розных вершаў, з якіх трэба скласці цэнтон.

Адказ. Да прыкладу — цэнтон, «сбраны» вучнямі з розных кавалачкаў:

Мой родны кут, як ты мне мілы! *Якуб Колас*

Мілы кут маіх дзядоў! *Якуб Колас*

Гудзе, скуголіць ветрык легкакрылы *Якуб Колас*

Над буланай грывай туманоў. *Т. Кляшторны*

На ўсходзе неба грае *Якуб Колас*
У струнах сонца залатых. *М. Багдановіч*
Ці не сэрца напявае? *М. Багдановіч*
Шчыры шчэбет лашчыць сых. *Р. Бардулін*

Люблю свой край, старонку гэту!
К. Буילו

І той стары амшалы тын! *Янка Купала*
Адзвінела птушынае лета, *М. Шабовіч*
Час шчаслівы знікае, як дым! *А. Балученка*

Пытанне № 3. Вучням прапануецца верш Рыгора Крушыны «Смутак спякотны...». Як называецца такая форма? У творчасці якіх сучасных паэтаў сустракаецца?

Адказ. Гэта таўтаграма. Таўтаграма — літаратурная форма, тэкст, у якім усе словы пачынаюцца з адной літары. Гэтая форма сустракаецца ў творчасці Эдуарда Акуліна і інш.

Музычная паўза

Пытанне № 4. На слайдзе — верш з паэтычнага зборніка М. Багдановіча «21 грам». У беларускай літаратуры такая форма сустракаецца дастаткова рэдка. У чым асаблівасць гэтай формы і як яна называецца?

*Стварэнне ўсё жывое спіць.
Натхненне дорыць цішыня.
Расстанне. Ціш. Дарогі ніць.
Чаканне новага ўжо дня.
Прырода спіць цудоўны сон.
Нагода адчуць прыгажосць.
Мігценне. Птушак перазвон.
Імкненне. Радасць. Прыгажосць.*

Адказ. Верш напісаны ў форме рэверсу. Яго асаблівасць у тым, што ён чытаецца ў абодва бакі.

Пытанне № 5. Згадайце сучасны верш са зборніка «Бярозавая рунь», які складаецца са слоў адной часціны мовы.

Адказ. Прыклад — верш Анатоля Вярцінскага «Мужчына. Жанчына. Чаканне...», які складаецца толькі з назоўнікаў. У рускай літаратуры падобны па форме верш знаходзім у творчасці А. Фета «Шепот, робкое дыханьне, трелі соловья...». Аднак у гэтым вершы сустракаюцца і прыметнікі. А. Вярцінскі стварыў вобразы толькі пры дапамозе назоўнікаў.

III. Фарміраванне ўменняў і навыкаў

Кожны павінен быць узяць у бібліятэцы зборнік сучаснай беларускай паэзіі «Бярозавая рунь» і прааналізаваць некалькі вершаў. Зараз адзін прадстаўнік ад кожнай каманды прааналізуе адзін прапанаваны верш.

1. Міхась Башлакоў «А над Кракавам дожджык крапае...»

1. Назавіце тэму верша.
2. Якія знакамёты мясціны прыгаданы ў творы?
3. Пералічыце культурных дзеячаў, якія ўзгадваюцца ў творы.
4. Якім настроем прасякнуты твор?
5. Якія гукі часта сустракаюцца ў вершаваных радках? З якой мэтай?
6. Як называецца прыём, пры якім паўтараюцца аднолькавыя зычныя гукі?

2. Мікола Мятліцкі «Куток маленства»

1. Якімі пачуццямі прасякнуты твор?
2. Чаму мае такую назву?
3. Па якой прычыне аўтар часта выкарыстоўвае шматкроп'і?
4. Персанажы якога твора ўзгаданы ў вершы?
5. Чаму менавіта гэтыя персанажы ўзгадваюцца?
6. Якія пачуцці звязаны ў вас з родным горадам/вёскай?

3. Анатоль Вярцінскі «Мужчына. Жанчына...»

1. Якія пачуцці абуджае верш?
2. Як дасягаецца ўздзеянне на чытача?
3. Ці можам сказаць, што ў вершы ёсць сюжэт?
4. Да якога віду лірыкі адносіцца гэты верш?
5. Якім бачыцца каханне ў творы?
6. Якім настроем прасякнуты твор?

IV. Выстаўленне адзнак. Падвядзенне вынікаў гульні.

V. Падвядзенне вынікаў урока. Рэфлексія. Вучні складаюць сінквейн са словам «паэзія».

Удзел вучняў у занятках. Урок праводзіцца ў форме гульні. Гэта спрыяе стварэнню нязмушанай, творчай атмасферы. Павышаецца ступень інтэрактыўу. Вучні адказваюць на пытанні, прапануюць свае версіі, стараюцца як мага хутчэй данесці сваю думку. Пытанні абмяркоўваюцца калектыўна, актывізуецца дух спаборніцтва. Васьмікласнікі не толькі прыгадваюць матэрыял, які вывучалі дома, але і аналізуюць вершы і нават самі спрабуюць скласці цэнтон.

Вынікі. Урок мае высокую прадукцыйнасць, павышае цікавасць навучэнцаў да вивучэння літаратуры, развівае творчы патэнцыял.

Марта БАГДАНОВІЧ,
настаўніца сярэдняй школы № 3
г. Ашмяны

Для калекцыянераў і не толькі

Кніга з ілюстрацыямі Марка Шагала

Маскоўскае выдавецтва АСТ у серыі «Калекцыйная кніга» падарыла чытачу ўнікальную магчымасць разгледзець геніяльнага творцу Марка Шагала ў новым абліччы.

Перавыдадзены «Мёртвыя душы» Мікалая Васільевіча Гоголя ў афармленні вялікага мастака. Наклад кнігі — 2000 асобнікаў. Перадгісторыя, як патлумачана ў выдавецкай анатацыі, такая: «У пачатку XX стагоддзя мецэнату ад мастацтва і калекцыянеру Амбруазу Валару прыходзіць думка выдаваць высокамастацкія кнігі, прыцягваючы да ілюстравання жывапісцаў, а не кніжных графікаў». Так з'яўляецца кірунак «Livred'artiste», што ў перакладзе з французскай значыць «кніга мастака».

Вынікам такога падыходу становіцца паэма Мікалая Гоголя «Прыгоды Чычыкава, ці Мёртвыя душы» з 96 афортамі Марка Шагала, надрукаваная ў 1948 годзе лімітаваным выданнем. Надрукаваны на паперы ручнога вырабу з вадзянымі знакамі ў колькасці 368 штук, гэтыя кнігі былі асабіста падпісаны вялікім жывапісцам і прызначаліся для вузкага кола выбраных асоб.

Сёння, амаль праз 70 гадоў з моманту выхаду гэтай унікальнай кнігі, у вас ёсць магчымасць асабіста пабачыць жыва намяляваны каментарый. Блізкі па духу сатырычны аповед Гоголя знаходзіць сваё выкладанне ў нечаканых для прызвычаенага да алею і яркіх фарбаў мастака чорна-белых афортах: «Мне здаецца, што мне нечага не хапала б, калі б я, пакінуўшы ў баку колер, не заняўся ў пэўны момант жыцця гравюрай і літаграфіяй».

У дадзеным выданні зменена паслядоўнасць афортаў, усталяваная Маркам Шагалам і Эжэнам Тэр'ядам. Дызайн макета кнігі АСТ зроблены Ганнай Якунінай. Вядучы рэдактар праекта — Маргарыта Гумская. Афорты падпісаны, што таксама само па сабе цікава і спыняе ўвагу. Зразумела, і ў ілюстрацыях Марка Шагала галоўны герой — неўміручы Чычыкаў. Яго вобраз падаецца разнапланавым, поўным дэталюў, якія, несумненна, пашыраюць чытацкае ўяўленне пра падзеі, якія вядомыя, здавалася б, ва ўсіх тонкасцях, ва ўсіх адметнасцях. Афорты падштурхоўваюць перачытаць класічны твор. Кожная з ілюстрацый неўпрыкмет робіць чытача філосафам. І нават падаецца, што Гоголь і Марк Шагал — сучаснікі. І нават не толькі паміж сабою, у звязку з XIX стагоддзем. Але і сучаснікі ў дачыненні да нашага XXI стагоддзя...

Мікола БЕРЛЕЖ

Мастацтва + навука

Ігар Гардзіёнак і Сяргей Аганаў адлюстравалі гісторыю ВКЛ у мастацкіх творах

Работа Ігара Гардзіёнкі.

аўтары не толькі чэрпаюць натхненне як з першакрыніцы, але і пакідаюць у ёй унёсак у выглядзе новых сэнсаў. Правядзеннем выстаўкі мастакі спадзяюцца ўмацаваць саюз двух прафесійных цэхаў — мастакоў і даследчыкаў гісторыі. На іх думку, такое супрацоўніцтва дапаможа прыцягнуць як да гісторыі, так і да мастацтва больш людзей, дапаможа зацікавіць падыходам, незвычайнай падачай гістарычнай інфармацыі праз мастацкія творы. Яны ўносяць новы сэнс у культурную свядомасць.

— І Ігар Гардзіёнак, і Сяргей Аганаў праз свае творы разважаюць на гістарычныя тэмы. Гэта вельмі сур'ёзны праект таму, што не кожны аўтар можа ўзяцца за такую тэматыку, — адзначае куратар выстаўкі Наталля Станкевіч. — Лічу, што ў гісторыі беларускага мастацтва яшчэ не было такога цэласна выбудаванага праекта, прысвечанага менавіта Вялікаму Княству Літоўскаму. Мастакі працавалі над выстаўкай з пэўнай задачай — зрабіць пасля па гэтых творах падручнік альбо гістарычны дапаможнік. Мне здаецца, што ўдваіх яны змаглі знайсці тонкую аснову нашага мінулага, што далікатна прасочваецца ў кожным творы.

Скульптура Сяргея Аганавы.

Падчас рэалізацыі праекта мастакі шмат карысталіся энцыклапедычнымі даведнікамі, парадамі навукоўцам, каб больш дакладна адлюстраваць вобразы і падзеі. Аўтарам і куратару неабходна было ўдала размясціць усе аб'екты ў невялікай выставачнай зале так, каб не парушалася храналагічная паслядоўнасць падзей і факталагія. У выніку атрымалася размеркаваць творы такім чынам, каб у гледача з'явілася адчуванне: ідучы ад аднаго твора да наступнага, адольваеш крокі ўнутры сваёй гісторыі.

Прадстаўленыя работы Сяргея Аганавы дэманструюць не толькі майстэрства аўтара, але і шматграннасць творчай фантазіі. Тут можна ўбачыць сюжэты, якія распавядаюць пра падзеі і герояў мінуўшчыны, якія нібы сышлі са старонак летапісаў, а побач з імі — незвычайныя персанажы, якія выклікаюць у памяці даўно прачытаныя казкі і чароўныя сюжэты. Праўда і выдумка, гісторыя і легенда цесна пераплятаюцца ў дзіўным свеце, створаным мастаком. Аўтара цікавяць праблемы міжкультурнага дыялогу, на чым будавалася гісторыя, развіваліся культура і цывілізацыя.

Работы Ігара Гардзіёнкі — спроба прасачыць рысы менталітэту, тып твару, зразумець характар. Творцу заўсёды цікавіла гістарычная праблематыка і пытанні нацыянальнага адзінства. Сярод яго работ у графіцы прыкметна вылучаюцца трыпціх «Шлях на Грунвальд» (2010 г.), «Гедымін. Каралеўства Літвы і Русі» (2012 г.)

— Вельмі ганаруся, што мае маладыя калегі ўзяліся за такі сур'ёзны праект. Шмат часу аддалі яны пошуку дакладнай інфармацыі, вельмі далікатна і адказна падышлі да працы, — падкрэслівае старшыня секцыі скульптуры Беларускага саюза мастакоў Аляксандр Шапо. — У Ігара Гардзіёнкі шыкоўная аўтарская тэхніка. Нават баюся казаць, што яго творы — жывапіс. Гэта хутчэй складаная мнагаслойная скульптура. Такія рэчы рабіць зусім няпроста: трэба быць акуратным. Сяргей Аганаў таксама тонка падышоў да працэсу. Яго мініяцюрная скульптура вельмі камфортная для прагляду. Яна ўдала дапаўняе партрэты, створаныя Ігарам.

Аўтары задаволеныя, што іх праект прадставілі ў Нясвіжы. Тэма спрыяе таму, каб работы прыжыліся ў сценах палаца. Увогуле, сама атмасфера ўнутры залы атрымалася гарманічная і камфортная. Пасля заканчэння праекта мастакі працягнуць працаваць над тэмай больш глыбальна. Выстаўка ў палацы будзе доўжыцца да 19 мая.

Вікторыя АСКЕРА

Быць грамадзянінам сваёй краіны і пры гэтым не ведаць сваёй гісторыі немагчыма. У гэтым упэўнены скульптар Сяргей Аганаў і графік Ігар Гардзіёнак падчас адкрыцця сумеснай выстаўкі «На адным полі ваяры» ў Нацыянальным гісторыка-культурным запаведніку «Нясвіж». Прадстаўленая экспазіцыя стала доўгатэрміновым праектам для мастакоў. Летась яна была паказана ў Нацыянальным гістарычным музеі і выклікала цікавасць з боку гледачоў і навуковых даследчыкаў. Таму было прынята рашэнне зрабіць праект больш шырокім і прадставіць ужо ў Нясвіжы.

Творцы аб'ядналі свае работы агульнай тэмай — гісторыяй Вялікага Княства Літоўскага. Шэраг партрэтаў мастака-графіка Ігара Гардзіёнкі прадстаўляе ўладароў гістарычнай Літвы ад караля Міндоўга да караля Уладзіслава Ягайлы і вялікага князя Вітаўта. Скульптар Сяргей Аганаў дэманструе алегарычныя работы, прысвечаныя тэме абароны сярэднявечнай дзяржавы ад знешніх ворагаў. Увогуле, выстаўка «На адным полі ваяры» раскрывае ідэю агульнай спадчыны, з якой

ЯРКІЯ КОЛЕРЫ ЎСПАМІНАЎ

Яўген Ціханаў запрашае на вернісаж

«Удача».

Абвяшчэнне Года малой радзімы ў Беларусі для многіх стала нагодай для абмеркавання таго, што насамрэч ёсць радзіма. Беларускі мастак Яўген Ціханаў неаднойчы звяртаўся да гэтых думак у творчасці. У Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы працуе выстаўка творцы, праз якую ён прадэманстраваў сваю любоў да роднай зямлі.

Мастак выказвае думку, што родны дом для яго — гэта ўся Беларусь. Яму цікава

разважаць над прыгажосцю прыроды, натхняцца святлом, дабрывёй. Як кажа сам Яўген Ціханаў, ён стварае толькі добрае мастацтва.

— Вельмі люблю вёску, у якой жыў большую частку года. Але назваць менавіта яе сваёй малой радзімай складана, таму што губляецца сэнс радзімы ў цэлым. Я ўпэўнены, што ўся Беларусь — гэта і ёсць радзіма. Мне падабаецца знаходзіць у жыцці яркія колеры, — прызнаецца Яўген Ціханаў. — Гэтая выстаўка дазваляе мне падзяліцца цёплым настроем.

Можна ўбачыць партрэты, за якія адразу чапляецца вока. Вялікую частку творчасці Яўген Ціханаў прысвяціў жаночаму партрэту. Прычым яму цікавыя і нацыянальныя асаблівасці дзяўчын. У Беларусі ж няма пэўнага жаночага архетыпа. Творцы часта заўважаюць, як у адным чалавеку змешваліся рысы твару абсалютна розных нацый. А ў гэтым разынка! Калісьці мастаку цікава было адлюстроўваць псіхалагічны стан чалавека, а цяпер стала цікава напісаць вобраз, пагуляць колерам. Колер жа можа паказаць характар асобы.

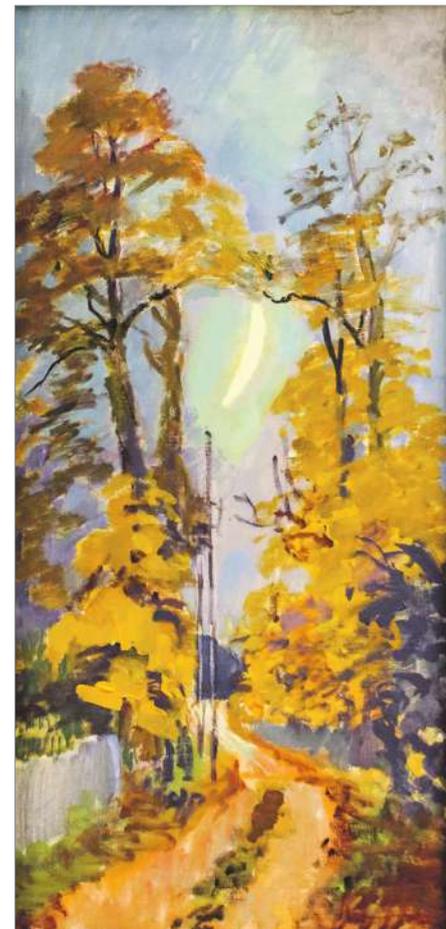
Адна з самых цікавых работ майстра

на выстаўцы — карціна «Сэлфі». Мастак напісаў аголеную дзяўчыну, якая здымае сябе на тэлефон. Тым самым акрэсліў тэндэнцыю. Па словах мастака, яму нецікава крытыкаваць, ён проста захачаў паказаць, што менавіта сэлфі можна лічыць адным з сімвалаў эпохі.

Многія работы мастака, прадстаўленыя на выстаўцы, дэманструюць рамантычнае стаўленне да мінулага. Хлопчыкі з рыбамі, рыбакі, вогнішчы, чалавек і зоркі — гэта ўсё для мастака цёплыя ўспаміны, якія хочацца захаваць. Яўген Ціханаў падкрэслівае, што ўспаміны — тэма ў яго творчасці невычэрпная. Яму падабаецца разважаць над тэмай горада, падабаецца гуляць па горадзе і знаходзіць сюжэты для творчасці.

Яўген Ціханаў вырас у сям'і мастака Івана Ціханава. Таму сваё права на індывідуальнасць яму даводзілася адстойваць неаднойчы. Яўген кажа, што гэта сапраўды вялікая праца — даказаць, што ты мастак, а не копія бацькі-творцы. Ён змог знайсці свой стыль у творчасці.

Вікторыя АСКЕРА

«Месяц над вёскай».

ГУЛЬНЯ Ё РАДАСЦЬ

Будаўнік тэатра для дзяцей

Андрэй Фёдаравіч Андросік займаў вельмі сціплае месца ў беларускім тэатральным мастацтве, але меў многа вучняў, сяброў і аднадумцаў, якія, не вагаючыся, сталі ў чаргу здаваць кроў, калі з ім здарылася бяда. Маючы дзве тэатральныя адукацыі, актёрскую і рэжысёрскую, вывучыўшыся ў самых прэстыжных педагогаў у Мінску і Санкт-Пецярбургу, ён не паспеў ажыццявіць і дзясятай долі таго, на што быў здольны. Яму давялося выслушаць шмат папрокаў у марудлівасці. Тыя, што так гаварылі, не разумелі, што гэты рэжысёр не ўмеў лёгка выпякаць спектаклі, а заўсёды імкнуўся да дасканаласці.

Нарадзіўшыся ў Самары праз месяц пасля пачатку Вялікай Айчыннай вайны, ён пражыў шэсцьдзясят гадоў і пакінуў пра сябе яркую памяць. Ніякіх званняў атрымаць не паспеў, калі не лічыць узнагарод Саюза тэатральных дзеячаў. Яго любіў Аляксей Дударэў: Андросік бліскача паставіў у Тэатры юнага глядача яго «Палачанку». Спектакль стаў апошні ў творчасці Андрэя.

Мы сябравалі дамамі. Амаль штодня размаўлялі або стэлефанаваліся. Усё роўна атрымалася, што я шмат чаго пра яго не ведаю.

Добры, чулы, вельмі адукаваны, Андросік быў добра вядомы мінскай інтэлігенцыі: заўсёды ў курсе ўсіх навінак і плыняў, актёрскіх удач і рэжысёрскіх дэбютаў, шмат што чытаў. Але ён быў яшчэ вельмі надзейным сябрам. Камертонам добрага густу. І вельмі сціплы. Быў жанаты на самай прыгожай актрысе Купалаўскага тэатра таго часу Тамары Пузіноўскай. З 1971 г. да 1999-га працаваў педагогам у Акадэміі мастацтваў. Вучні дагэтуль добрым словам успамінаюць свайго настаўніка. Гэта азначае, што ён быў цудоўным педагогам. Кароткая творчае жыццё Андросіка пацвярджае гэта.

Яго раптоўная смерць вельмі ўзрушыла вучняў, якія ўжо даўно сталі артыстамі і працавалі ў розных тэатрах. У дзень пахавання яны стаялі сцяной, узяўшыся за рукі, спявалі любімыя песні свайго настаўніка. Калі ў прасторным фае ТЮГа накрылі памінальныя сталы, месца ледзь хапіла.

Ніякіх дзяжурных прамоў не было і праз сорак дзён пасля яго сыходу. Вучні сабраліся і напісалі своеасаблівы творчы партрэт Андросіка...

Адначасова з выкладаннем у акадэміі Андросік прыйшоў працаваць у тэатр імя Янкі Купалы і быў правай рукой Валерыя Раеўскага. Афіцыйна лічыўся чарговым рэжысёрам, але фактычна дапамагаў свайму сябру і метру, галоўнаму рэжысёру «размінаць» з актёрамі драматургічны матэрыял. Не сакрэт: Раеўскі быў таленавітым пастаноўчыкам, але на карпатлівую працу з актёрамі ў яго не хапала цяпершніх. Яна клалася на плечы Андросіка, і ён практычна не сыходзіў з тэатра.

Было ў яго і нямала ўласных пастановак у Купалаўскім. Яны чамусьці мяла ацэнваліся крытыкамі. Адно адзначалася заўсёды — якасны надзённы п'есы і інсцэніроўкі. Пасля дваццаці пяці гадоў працы ў тэатры імя Янкі Купалы Раеўскі яму сказаў:

— Час для самастойнай дзейнасці. Хоць быць другім. Ідзі галоўным рэжысёрам у ТЮГ. Я дамовіўся.

І з 1996-га ў Андросіка пачалася зусім новае і цікавае жыццё, якое пацвердзіла яго не абы-які педагогічны дар.

З моманту, калі Андрэй Андросік узначаліў ТЮГ, ён у ім прапісаўся і стаў рабіць тэатр для дзяцей так, як гэта разумець у хаце. Спачатку гэта быў «Коткін дом», іранічны і непазнавальны ў старой зацёртай казцы. Спектакль — опера, прызначаная для сумеснага прагляду дзяцей і дарослых.

Памятаюцца туюгаўскія «Дні сямі ў тэатры» — своеасаблівае шоу не для артыстаў, а для глядачоў. Андросік справядліва

лічыў, што любы выхад у свет бацькоў і дзяцей вельмі карысны. На гэтыя сямейныя святы шчодро траціліся спонсарскія грошы. Фае было завалена паветранымі шарыкамі. Яны даставаліся малым з рук артыстаў. Для гэтага трэба было стварыць што-небудзь карыснае. Асабліва актыўныя маглі атрымаць клоўнскія чырвоныя носікі і пасмяшыць аднагодкаў. Дзіцячы цырульнік рабіў ахвотным прычоскі, мадэльеры паказвалі навінкі дзіцячай моды, міліцыянт нагадваў правілы дарожнага руху. Ахвотныя маглі ўзяць удзел у конкурсе малюнкаў, а тыя, каму звычайна не сядзіцца на месцы, уявіць сябе вагонамі і разам з артыстамі-паравозікамі праехаць па краіне «Тэатралі».

Дзе зараз гэтыя выдатныя даступныя святы? Кажуць, няма грошай на добрачыннасць. Трэба зарабляць. І вось зарабляюць.

Галоўны кірунак дзейнасці тэатра быў сфармуляваны так: «Тэатр юнага глядача — тэатр для дзяцей з бацькамі». Мэтай Андросіка стала арганізацыя сямейнага тэатра, «каб глядачы суды прыходзілі самастойна, добраахвотна і з радасцю, таму што галоўная персана ў нашым тэатры — дзіця са сваім унутраным светам. Дзіця, чыю душу трэба аберагаць, а пачуцці выхоўваць. Я хачу стварыць Нацыянальны дзіцячы тэатр. Прысутнасць бацькоў побач з дзецьмі — найбольш дзейсны спосаб уплыву на юную псіхіку. У такім сямейным адзінстве больш даверу і магчымасцяў для шчырай размовы на любыя, у тым ліку маральна-этычныя тэмы».

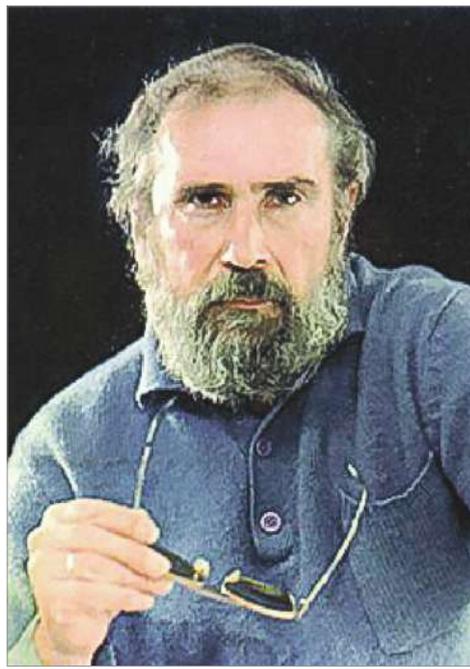
На гэтым шляху праграмным стаў глыбокі і кранальны спектакль «Маленькі лорд Фаўнтлерой» паводле аповесці амерыканскай пісьменніцы XIX стагоддзя Ф. Бернет, дзе галоўныя ролі выконвалі мінскія школьнікі.

Колькі памятаю, на рэпетыцыі Андросік прыходзіў са сваім маленькім унукам і праз яго правяраў некаторыя складаныя размовы ў спектаклі.

Затым з'явілася «Палачанка» Аляксея Дударэва, дзе зноў даследуецца прырода духоўнага, ускладняецца псіхалагічны аналіз, але спектакль паранейшаму двадрасны: для дзяцей з дарослым, дзе пераважае выяўленчая рэжысура, што прыхарошвае банальнасць гістарычнага матэрыялу. Можна назваць гэта нават гімнастыкай прасторавага ўяўлення. Зрэшты, і для сур'ёзных чыста фізічных задач аказалася нямаля прастору.

Стыльнае «адзенне» спектакля прыдуманна мастаком Барысам Герлаванам. Гэта і любімыя ім вярхоўкі, якія рытмічна ўзнямаюцца. Вярвачны лес цудоўна асвятляецца. То людзі, то прывіды, то паганскія сімвалы перамяшчаюцца паміж дрэў. Пакулі развіваецца экспазіцыя, фрон як глухая сцяна. Але вось аслыпіла Рагнеду і Уладзіміра каханне, і нібы разарвалася прастора, агаліўшы далеч, тысячы падпаленых свечак і ілюзію цуду каля блакітнага возера. Сцэнаграфія незвычайна прыгожая. Гэта нават своеасаблівае эстэтычнае вынаходніцтва, якога даўно не бачыў дзіцячы тэатр.

Драматург Аляксей Дударэў адмыслова прачытаў летапісныя звесткі, патлумачыўшы трагедыю двух вядомых гістарычных постацяў немагчымасцю кахання. Многія даследчыкі лічаць, што нешчаслівы шлюб Рагнеды і Уладзіміра

быў палітычным актам. Моцныя асобы аказаліся пешкамі і заложнікамі чужых інтрыг. Але драматургічная версія паэтычная. Вялікае значэнне мае ў ёй сацыяльная няроўнасць, так бы мовіць, адсутнасць чысціні крыві.

Ніхто не ведае, як было насамрэч, але тэатр прапанаваў свой варыянт, шмат у чым міфалагічны. Пераможанае каханне — павучальны і трагічны ўрок для маладога пакалення. Не ўсё можна ўзяць сілай. Прыцягальная гульня мускулаў можа знайсці нечаканы і рашучы адпор.

У спектаклі праўда гістарычная і праўда мастацкая памераліся сіламі. Маленькі, бездапаможны, пасаромлены Уладзімір забіўся ў кут. Вось яно — пакаянне. Вось расплата за саманадзейнасць. Але дзіцячынка з сённяшняга дня працягне яму руку. Маленькі чалавек XXI стагоддзя разумее і не прымае жорсткасці і дзікуства мінулых нораваў.

Цікавую ацэнку «Палачанцы» даў Андрэй Курэйчык, вярнуўшыся з Амерыкі і нагледзеўшыся гісторый пра Гары Потэра: «Чамусьці беларускія тэатры так і не змаглі стварыць даволі прыстойнай сямейнай спектакль. Чамусьці айчынных рэжысёраў хапала альбо на дзіцячыя «сюсі-пусі», альбо на нешта настолькі «дарослае», што нармальнае дзіця без шкоды для свайго разумовага здароўя можа выседець хвілін дзесяць. А спектакляў для ўсёй сям'і некаж не атрымлівалася. Па-сапраўднаму вартую спробу стварыць такі спектакль распачаў Дударэў і Андросік».

З аднаго боку, «Палачанка» — гэта цалкам «дарослая» гісторыя трагічнага кахання, з няпростымі наваротамі і нават спробай паэтычнага абагульнення, а з другога — яркі авантурны антураж рыцарскіх часоў, які так падабаецца дзецям, з баямі, воінскімі практыкаваннямі, захаванымі паганскімі рытуаламі. Тут не будзе сумна ні дзецям, ні дарослым, але і тыя, і іншыя наўрад ці возьмуць у спектаклі нейкія новыя веды пра тэатр. Сямейны спектакль — заўсёды нейкі кампраміс, а з прычыны гэтага такія відовішчы вельмі рэдка прызнаюцца выбітнымі творами мастацтва. Тым не менш спектакль Андросіка «Палачанка» — гэта адважная спроба прывесці ў тэатр сем'і, зрабіць яго па-сапраўднаму сямейным відовішчам».

Пасля Андрэя Андросік задумаў паставіць «Паліану» па творы англа-амерыканскай пісьменніцы Э. Портэр і запрасіў у дапамогу свайго сябра, піцёрскага рэжысёра Барыса Сапегіна, з якім у свой час разам вучыўся ў Таўстановава. Работа над спектаклем перапынілася з-за смерці Андросіка. Але ён нібы заклаў у яе невычэрпны запас вечнасці і яшчэ нешта такое, што па законах містыкі дазваляе заўсёды адраджацца. Па канонах рэжысёрскай прафесіі гэта

проста выключнае майстэрства, якое прадумалі і ажыццявілі ў драбнючкіх падрабязнасцях. «Паліану» выразна адказвае на пытанні, пра што спектакль і чаму ён патрэбны менавіта сёння. І «Паліану» адрады ў наш час актёр і рэжысёр ТЮГа Ігар Сідорчык. Што ўбачыў ён, а таксама сцэнограф Венямін Маршак, кампазітар Уладзімір Кандрусевіч, балетмайстар Вячаслаў Іназемцаў у гэтай «гульні ў радасць»? Думаю, што свабоду асобы.

Людзі, якія прывыклі да галечы, не заўсёды выглядаюць маркотнымі няўдачнікамі. Пачуццё асабістай годнасці не дазваляе ныць, скардзіцца на несправядлівасці жыцця. Бацька маленькай дзіцячкі Паліаны пакінуў ёй у спадчыну толькі чамадан кніг і найкаштоўнейшую парадку: не сумавай, радавацца жыццю, якія б сюрпрызы яно не падносіла. Просценькая філасофія моцна засела ў галаве дзіцячкі, якая страціла бацькоў і засталася пад апекай строгай цёткі.

Аповесць амерыканскай пісьменніцы Элінора Портэр напісана ў пачатку XX стагоддзя ў крызісны для ўсіх краін час. Нібы сённяшняе выказванні, гучаць разважанні Андросіка дваццацігадовай даўніны: «Мы жывём у жорстка і цяжка час, калі многія людзі, аж да самых найразумнейшых, болей за ўсё ганарацца паваротлівасцю, саромеюцца бескарыслівасці. Калі паняцце годнасці вытанчылася і размытае. Калі адзінаццатая і галоўная «запаведзь» — «умей круціцца». І штодня даводзіцца вырашаць праблему: як захаваць сябе, як не здацца на волю абставінаў?»

Часам падаецца, што пачуцці добрыя ў людзях паміраюць, так і не развіўшыся. І так важна прадбачліва думаць пра тое, што павінна ўвайсці ў душу чалавека, пакуль ён яшчэ дзіця».

Як і любая іншая, «гульня ў радасць» можа здацца штучнай, галёкай ад рэальнасці. Няма нічога больш сумнага, чым усмешка скрозь слёзы, фальшывы смех і няшчыры малюнак радасці. Каб гэтага не адбылося, у спектакль былі закладзены цалкам дэтэктыўнае развіццё падзей, матываванае пераадоленне перашкод, змена радасці трагедыяй, уменне задавольвацца малым і, нарэшце, актыўны ўдзел дзяцей побач з прафесійнымі актёрамі.

Калі рэжысёрская канцэпцыя пераканаўчая і ўсе мізансцэны працуюць на ідэю спектакля, ён будзе жыць доўга і яго не заб'еш зменай выканаўцаў.

«Паліану» 2003 года засталася такім жа светлым спектаклем у 2015-м. Яна ідзе доўга з двума антрактамі. Рэжысёр Ігар Сідорчык зрабіў усё магчымае, каб выдатна гучаў пераклад Артура Вольскага, музыка Уладзіміра Кандрусевіча, цешыла пастышка, прыдуманая Вячаславам Іназемцавым, касцюмы Таццяны Лісавенкі, ажурныя дзверы, домікі, масткі Веняміна Маршака.

Два дзясяткі дзетак малодшага ўзросту разам з галоўнай гераіняй амаль не сыходзяць са сцэны. Яны гуляюць у паравозік, мух, рухаюць дэкарацыі, удзельнічаюць у размовах, становяцца добрымі анёламі. Усё без слоў. Толькі рух, толькі гульня. Яны прымушаюць дарослых артыстаў уключацца ў гульню шчыра і радасна, пазбягаючы сюсюкання.

Сённяшні спектакль 2015 года выпуску, які змяніў мноства выканаўцаў, вельмі старанна прадуманы пад Андросіка. Значыць, дух яго, хоць і ў адзіным спектаклі, усё ж такі захаваўся.

Можна казаць пра тое, што рэжысура Андросіка, як і ўсё яго жыццё, — гэта споведзь, пакаянне, вобразнае ўвасабленне бяссонных начэй і душэўнага болю. Нездарма ў яго спектаклях пастаянна з'яўляліся буйныя добрыя і моцныя чалавекі. Эфекты толькі ў галіне чалавечых адносін, але ніяк не ў крыклівасці і надакучлівасці візуальнага шэрагу. Як шкада, што ён усяго восем гадоў аддаў ТЮГу, рэфармуючы яго ва ўнікальны тэатр.

Таццяна АРЛОВА

Блізкі Усход у... мікашэвіцкім кар'еры

можна ўбачыць у вострасюжэтным баевіку «Чорны сабака», які створаны на «Беларусьфільме» па замове Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь

Глеб Шпрыгаў, прадзюсар, неаднойчы бываў у кабінце старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалая Чаргінца. Гэтага прыемнага і нешматслоўнага чалавека Мікалай Іванавіч, дружалюбны да любога гасця, выдзяляў асабліва. Маўляў, ведае толк у кіно. І нядзіўна, бо Глеб Шпрыгаў — гэта досвед, памножаны на майстэрства. Гледачу вядомыя фільмы «Снайпер», «Маёр Ветраў», «Нерэальнае каханне», якія ён прадзюсіраваў. Кіраўніка пісьменніцкай арганізацыі і Глеба Шпрыгава звязвае творчасць, у аснове якой — вострасюжэтная кнігі вядомага майстра дэтэктыва.

Час ад часу Мікалай Іванавіч згадваў новую задумку прадзюсара. Менавіта Шпрыгаву належала ідэя надаць экран-

нае жыццё раману пад інтрыгоўнай назвай «Чорны сабака». Рэжысёрам-пастаноўшчыкам фільма выступіў Аляксандр Франкевіч-Лае, які вядомы кінааматарам па фільмах «Маёр Ветраў», «У чэрвені 1941», «Тонкі лёд» і інш.

Як вядома, здымкі кіно — справа няспешная. Вось і «Чорны сабака» «адазваўся» і... заціх. Але здымкі ішлі: няпростая сюжэтная лінія вылілася ў чатыры серыі. Дарэчы, «Чорны сабака» — гэта назва спецаперацыі, вяртай вострасюжэтнага баевіка.

...Дзеянні пачынаюцца на Блізкім Усходзе. Сюжэт захоплівае інтрыгай, карцінамі змаганняў. Ведаючы пра беларускае паходжанне фільма, міжволі ўзнікае думка пра месцы яго здымак — настолькі натуральна выглядаюць сірый-

скія горныя пейзажы, пераканаўчая ігра актэраў у нязвыклых для іх абставінах чужой краіны. Гэта ў кадры. За кадрам, як высветлілася, — кар'ер у Мікашэвічах, куды амаль на працягу двух гадоў пралагаў шлях здымачнай групы.

Гранітны кар'ер у Мікашэвічах, адзін з самых буйных у Еўропе, — унікальная прыродная мясціна Беларусі. Кар'ер нагадвае кратар незямнога паходжання. Магчыма, сюды вернецца яшчэ не адзін рэжысёр, каб скарыстаць унікальныя магчымасці рэльефу. Але тое, што ў вострасюжэтным баевіку кар'ер ужо сыграў сваю ролю, — гэта дакладна. Мікашэвіцкія краявіды цалкам можна прыняць за відарысы Блізкага Усходу.

Мікалай Чаргінца так бачыць пераемнасць у сваіх фільмах: Бэн Ладэн адышоў у нябыт гісторыі. На змену сусветнаму тэарысту прыйшоў яго сын Ірэг Брынэр — з сучаснымі і яшчэ больш амбіцыйнымі планами.

На экране мы бачым: маёр спецназа Рубцоў развітваецца з жонкай у Мінску, пераконваючы яе ў тым, што заданне, якое мае, — справа двух тыдняў. Рубцову і самому хацелася б у гэта верыць...

Маёр прызначаны кіраўніком спецгрупы, якой дадзена заданне захапіць Брынэра і знішчыць тэарыстаў. У выніку паспяховай аперацыі тэарыст затрыманы, але з-за здрады «саюзніка» гінуць байцы групы Рубцова. Сам маёр цудам выжыў, праўда, страціў памяць... Але ён будзе помсціць за гібель сяброў, ратаваць сваю сям'ю, змагацца з міжнародным тэарызмам...

Нядаўна Глеб Шпрыгаў завітаў у Саюз пісьменнікаў Беларусі з тым, каб запрасіць аўтара сцэнарыя на прагляд кінастужкі. І вось на пачатку сакавіка ў сталічным кінатэатры «Піянер» адбыўся

перадпрэм'ерны паказ фільма «Чорны сабака».

Сабралася шмат гледачоў, у тым ліку калег-пісьменнікаў. Фільм сапраўды ўражае. Лёс маёра спецназа Рубцова — гэта адлюстраванне сучаснага свету, поўнага супярэчнасцяў, напоўненага вернасцю і здрадай. Кіношны герой дапамагае ліквідаваць верхаводаў міжнароднай злачыннай групоўкі, якая імкнулася паставіць свет на мяжу маштабнай гуманітарнай катастрофы. А ці не тоіць сучасны свет такія пагрозы ў рэчаіснасці? Пра гэта кажа Мікалай Чаргінца і ўсе, хто мае дачыненне да кінаоперацыі «Чорны сабака».

Галоўную ролю маёра Рубцова выконвае Уладзімір Епіфанцаў, які зняўся ў фільмах «Вікінг», «Спарта», «Эластыка», «Нязломны»... Адно з галоўных роляў сыграла зорка серыяла «Мажор» Карына Разумоўская. Шэраг значных роляў выканалі беларускія артысты Ігар Сігаў, Павел Харланчук, Аляксандр Аверкаў, Уладзімір Молчан, Анатоль Кот, Андрэй Карака. Прынамсі, увесь актёрскі склад кінастужкі выклікае вялікую павагу. Відавочна, праца была вельмі цяжкай, але вынік бліскучы. Гледач знаходзіцца ў пастаянным псіхалагічным напружанні, уражваюць каскадзёрскія трукі, пазнаюцца краявіды Мінска і яго ваколіц.

Намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Наталля Карчэўская, якая пабывала на перадпрэм'ерным праглядзе, пераканана, што кіно такога кшталту варта падтрымліваць.

Расійскі глядач пачаў знаёмства з фільмам 3 сакавіка на канале НТВ-Расія. Застаецца чакаць, калі фільм выйдзе на экраны ў Беларусі.

Алена СТЭЛЬМАХ

Кадр з фільма «Чорны сабака».

рэтраспектыва

Нарадзіцца дык ён нарадзіўся...

Што мы шукаем у фільмах Ясудзіра Одзу

На пачатку красавіка кінагурманы чакаюць чарговаю, восьмую па ліку, рэтраспектыву японскага кіно. Яна будзе прысвечана класіку японскага кінематографа Ясудзіра Одзу. Своеасаблівым пралогом да прагляду фільмаў рэжысёра, які ў XX стагоддзі адлюстравваў адметную душу японскай культуры і менталітэт народа, да якога належаў, стане лекцыя «Кіно аднаго генія».

Пра асаблівасць погляду Одзу і яго аўтарскі голас, які быў надзвычай гучны ў яго роднай краіне ў першай палове XX стагоддзя і пасля Другой сусветнай вайны, распавядзе праграмны дырэктар Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад» Ігар Сукманаў (20 сакавіка пляцоўка «Ок16»).

Зварот да гэтай асобы сам па сабе цікавы, але тым больш карысны ў кантэксце пошукаў нацыянальнага ў беларускім кіно. Одзу называлі «самым японскім кінарэжысёрам» (стужкі «Нарадзіцца дык я нарадзіўся, але...», «Аповесць аб плавунай траве», «Позняя вясна», «Такійская аповесць», «Ранняя вясна», «Такійскае змярканне» ды інш.). Одзу быў аўтарам фільмаў, што адлюстравалі паўсядзённае жыццё ў краіне, якая да пэўнага часу была даволі закрытая для сусветнай супольнасці. Гэта можа быць у нейкім сэнсе тлумачэннем, чаму кінарэжысёр Ясудзіра Одзу ў свеце быў ацэнены толькі пасля яго смерці (у 1963 г.). У той час, калі з-за

глобалісцкіх тэндэнцый культуры, якія сталі праяўляцца больш актыўна, творцы сталі часцей задумвацца пра нацыянальны адметнасці, у тым ліку ў кінематографіі. Назіральнасць і адчуванне прыроды гэтым рэжысёрам найярчэй сведчылі пра японскі характар яго творчасці.

У Беларусі кінапогляд Одзу ацанілі на пачатку 2000-х гадоў, калі ў рамках клубных паказаў знаёмлілі з яго стужкамі. А некалькі гадоў таму ў межах «Лістапада» была магчымасць паглядзець «Такійскае змярканне» ў праграме «Шэдэўры японскага кіно». Летась асаблівы стыль рэжысёра быў пад увагай падчас лекцыі «Японскае кіно. Імперыя пачуццяў» на сёмым фестывалі кінематографа далёкай краіны.

Але наколькі далёкай — не па адлегласці, а па сутнасці каштоўнасцяў? Ясудзіра Одзу заспеў пры жыцці розныя перыяды развіцця Японіі: той час, калі яна была імперыяй, калі была закрытай і ваяўнічай, і той час, калі пасля Другой сусветнай перажывала этап ідэалагічнай трансфармацыі. Як гэта перажывалі людзі, што з імі адбывалася? Як мянялася культура і грамадства краіны? Што было той нябачнай часціцай, якая працягвала вызначаць сутнасць народа наогул? Одзу шукаў адказ у традыцыйнай манеры японскай сузіральнасці (што адбілася нават на тым, дзе і як знаходзілася камера падчас здымкаў), ці медытатывнасці. І знайшоў,

і адлюстравваў свой адказ на пытанне «На чым трымаецца жыццё?» Бо чаму рэжысёр, які ў жыцці не меў іншай сям'і, акрамя бацькоўскай, удзяляў увагу і адлюстравваў у сваіх фільмах тэму сямейных адносінаў — адну з вызначальных для японскай культуры наогул?

Параважаць пра гэта можна падчас восьмай рэтраспектывы японскага кіно, якая мае назву «ОДЗУ» (у кінатэатры «Піянер» з 2 да 7 красавіка) і разам з вядучым папярэднім лекцыі:

«Ясудзіра Одзу — гэта адна з тых сакральных фігур, без якіх немагчыма гаварыць аб японскай гісторыі кіно. Еўропа адкрыла Одзу вельмі позна, толькі ў 60—70-я гады мінулага стагоддзя. Тады ўсе былі ўражаны: самабытнасць і бяспрэчнае прытрымліванне нацыянальных традыцый сфарміравалі абсалютна неверагодную мову японскага кіно, — адзначае кіназнаўца Ігар Сукманаў. — У межах лекцыі мы паговорым пра асаблівасці стылю Одзу, зробім акцэнт на тым, як ён успрымаецца цяпер, як атрымаць задавальненне ад прагляду яго фільмаў. Наша лекцыя адкрыта для ўсіх, хто любіць японскую культуру, японскае кіно і сам кінематограф у цэлым. Для кагосьці яна стане адкрыццём Одзу як рэжысёра, для кагосьці — даведнікам па свеце яго карцін».

Марыя АСПЕНКА

Чаму туды імкнуліся творцы?

альбо Вакацыі на Французскай Рыўеры

Скажу шчыра: даўно, а мо і заўжды смарыла я аднойчы апынуцца на поўдні Францыі. Менавіта там, дзе Пранванс, водар лаванды і яе бэзава-фіялетавыя палі. Там, дзе Міжземнае мора, пляжы, Альпы, вілы, мімозавыя лясы. І шмат іншага, што супакойвае, суцяшае, дорыць радасць візуальным багаццем і маляўнічасцю. Самі назвы гарадоў — Ніца, Манака, Марсэль — гучаць ціхай і хвалючай музыкай для дасведчаных, тых, у каго здатныя выклікаць шмат асацыяцый.

ЖАДАЦЬ ЦІ НЕ ЖАДАЦЬ?

Напярэдадні нядоўгай вандроўкі ў рукі трапіў грунтоўны, пад 400 старонак, даведнік пад назвай «Лазурны бераг» (серыю «Оранжевый гид» выпускае расійскае выдавецтва «Эксмо»). Кніга расказана і па-мастацку напісаная трыма аўтарамі, якія даўно жывуць у Францыі і добра ведаюць тую мясціну. Ці не кожная старонка здзіўляе тым, у якой ступені тэрыторыя Французскай Рыўеры насычаная гістарычнымі згадкамі ці мастацкімі з'явамі, колькі знакамітых асоб тут жылі ці працавалі.

Арль — гарадок, звязаны з Вінцэнтам ван Гога (згадаем яго знакамітую карціну «Чырвоныя вінаграднікі ў Арле»). Авіньён — месца правядзення прэстыжнага тэатральнага фестывалю. З Тулона пачалося ўзвышэнне Напалеона Банапарта. У гарадку О-дэ-Кань знаходзіцца Музей і майстэрня Агюста Рэнуара. Каны — сталіца кіно і месца славытага міжнароднага кінафесту. Сярэднявечны гарадок Ванс звязаны з Анры Мацісам. У Сен-Поль-дэ-Вансе доўга працаваў Марк Шагал, тут ён і пахаваны. У Грасе, які знаходзіцца недалёка ад Ніцы, доўгі час жыў Іван Бунін, тут былі напісаны многія яго апавяданні, якія лічацца класікай.

Акрамя здзіўлення і захаплення, кніга выклікала шмат іншых эмоцый. Дамінавала прыкрасць (на саму сябе) і моцнае шкадаванне: а чаму раней я не выправілася менавіта на поўдзень Францыі? Так, у 90-я і на пачатку новага стагоддзя такія падарожжы здаваліся нерэальнымі. Як кажуць, «не до жиру, быть бы живу!» Але пяць—сем гадоў таму? Як можна пра жыць значную частку жыцця і не пабачыць мясцін, дзе правялі значную частку жыцця класікі імпрэсіянізму? Дзе ў XIX і на пачатку XX стагоддзя бавіла зімовыя месяцы руская арыстакратыя, куды ехалі ў эміграцыю пасля рэвалюцыі 1917 года?

У пэўны момант адказала сабе на такое пытанне. З аднаго боку, уплывае боязь і нежаданне адчуваць сябе бедным і занябаным на свяце жыцця, якім можна лічыць Французскую Рыўеру. А па-другое, тут выяўляецца заганныя, лічу, менавіта беларуская рыса (або перакананне): «Ну, гэта не для мяне! А для іншых, больш заможных і багатых! Банкіраў, уладальнікаў буйных фірм, алігархаў...» А вось і не. Якраз для мяне. Еўрапейскія гарады тым і прывабныя, што існуюць для ўсіх.

УМОВЫ

Калі беларускі бюджэтнік выбіраецца за межы краіны, асноўнае пытанне — як уклацца ў адносна невялікую суму грошай. Але ўсё не так страшна, як здаецца на першы погляд. З Вільнюса (або, як яго называюць, аэрапорта «Мінск-3»), ляцець да Ніцы ўсяго дзве з паловай гадзіны. Квіток можа каштаваць ад 15 до 30—40 еўра. Важна, што тваё падарожжа адбываецца не летам і не ў высокі сезон. Бо ў чэрвені-ліпені там, па-першае, вельмі гарача. А па-другое, коштцы завоблачаныя, таму туды няма чаго сунуцца, а вось вясной ці восенню — самы раз.

Добра эканоміць грошы і хостэл. Па сутнасці, гэта інтэрнат. Чатыры койкі ў жаночым пакоі, але ёсць душ і, прабачце, туалет. Спытала на рэспешн: а колькі каштуе ў іх пакой на аднаго? Высветлілася:

трэба даплаціць па 50 еўра за суткі. Але такія выдаткі зусім не ўваходзілі ў мае планы. Сняданкі ў хостэле лёгкія, але бясплатныя. Можна карыстацца кавамашынай, лядоўняй. Крама побач. А коштцы на садавіну, гародніну, нават вэнджанае мяса, як ні дзіўна, зусім такія, як у Мінску. Заўважу, узровень жыцця ў Францыі, тым больш у прыморскім курортным горадзе, на парадак вышэйшы, чым у нас. Снедала і вячэрала на кухні ў хостэле. А паабедзе можна ў горадзе. Дэмакратычных кавярняў хапае. У дадатак калі цёпла, дый уражанняў шмат, дык асабіста ў мяне апетыт знікае. Увогуле, калі ты не настроены абавязкова спыніцца ў пяцізоркавым атэлі і есці міды па 25 еўра за порцыю, усё даступна і бюджэтна. У падарожжы галоўнае — цікаўнасць і імпэт.

УРАЖАННІ

Яны пачаліся ў той момант, калі з аэрапорта Ніцы ехала ў бок горада. Вечар, прыцемкі. Звычайны гарадскі аўтобус ідзе ўздоўж Лігурыйскага мора. У аўтобусе шмат і турыстаў з аб'ёмнымі чамаданамі і сумкамі, і моладзі, якая тут, відавочна, жыве.

...Удалечыні таямніча плешчацца бухта Анёлаў, як называюць марскую тэрыторыю, што прылягае да Ніцы. Блішчыць дарожка ад месяца. Добра асветленыя праезная частка дарогі і пешаходная. На апошняй заўважаеш шмат веласіпедыстаў і бегуноў. Жанчыны, мужчыны сталага веку, яшчэ больш моладзі. Апра-

Ніца. Музей сучаснага мастацтва.

ласкавы. Альпы закрываюць прастору ад халодных вятроў, марское паветра дорыць адчуванне лёгкасці і свежасці. Калі меркаваць па пальмах, якія растуць уздоўж набярэжнай, тут субтропікі. Прыемна дыхаць, настрой адразу ўзлятае на небывалую вышыню.

Калі падчас нядоўгага адпачынку з адной пары года трапляеш у другую, у тым заўжды прысутнічае элемент свята і казкі.

Ніца. На вуліцах горада. Кастрычнік.

нутыя лёгка: майкі, шорты, часам у руках трымаюць бутэлькі з вадой. Дастаткова доўга дарога ішла ўздоўж мора, потым аўтобус нырнуў у глыбіню кварталаў.

Да той самай бухты Анёлаў і знакамітай Англійскай набярэжнай з яе атэлямі — кштальту «Negresco», дзе спыніліся знакамітасці, палацамі ў стылі мадэрн, да ідэальнага месца прагулак і праменаду я выйшла ранкам наступнага дня. Набярэжная надзіва шырокая, частка яе адведзена веласіпедыстам, астатняя — пешаходам. Праз пэўныя адмежкі стаяць скамейкі, над імі цень. Будынкі — злева ад мяне, а справа — мора і доўгая паласа галечных пляжаў (удакладню: бясплатных). На іх можна спуціцца з набярэжнай. А над блакітна-бірузовым морам — яснае, без адзінай аблачынкі, неба.

Падыхаўшы паветрам Французскай Рыўеры, пачынаеш разумець, чаму сюды з такім задавальненнем і імпэтам імкнуліся творчыя і нетворчыя, багатыя і не надта багатыя людзі ў мінулыя стагоддзі, чаму імкнуцца і ў стагоддзі цяперашнім. Клімат на ўзбярэжжы ідэальны: мяккі,

Так аднойчы з лютаўскай мінскай завеі я трапіла ў зялёную кіпрскую вясну. У дадзеным выпадку з мінскай восені — у спакойнае і цёплае лета. Тэмпература ў Ніцы ноччу + 15, днём + 20. Значыць, можна схаваць у чамадан сцёганую куртку і боцікі, пераабудца ў басаножкі, застацца ў джынсах, майцы і капелюшы. Ідзеш па набярэжнай і заўважаеш: тых, хто купаецца, няма. Бо тэмпература вады + 17—18. Як кажуць, на аматара. А тых, хто загарае, расклаўшы рушнічок на гальцы пляжа, як ні дзіўна, хапае.

Заўважаю на набярэжнай прагулачны паравозік. Якраз для падарожнікаў. Ён амаль запоўнены, але месцы ёсць. Ура! Кошт усяго 10 еўра, возіць цэлую гадзіну па ўсім горадзе. Вядома, столькі сам не пройдзеш. Ад экскурсіі атрымала задавальненне. Бо ў навушніках ёсць каментарый на рускай мове. У дадатак маеш магчымасць убачыць шыкоўныя помнікі ў старым горадзе, надзвычай прывабныя панарамы бухты і мора. Асабліва з вышыні, над горадам. Увогуле па дарозе

трапляецца шмат надзіва маляўнічых мясцін. Як на маю думку, іх марна апісваць словамі. Пераконвае або фота і відэа, якія ты сама зрабіла падчас падарожжа, або адшукала ў інтэрнэце.

УЗДОЎЖ БУЛЬВАРА ПАЁН

У адзін з дзён знаходжання ў Ніцы амаль выпадкова выйшла на зялёны бульвар Паён. Ён пачынаўся ля Нацыянальнага тэатра. І шыкоўнага Музея сучаснага мастацтва, узведзены не так даўно, пры канцы мінулага стагоддзя, у 1990-м. Мноства паверхаў і будынкаў музея сведчылі пра павягу горада (у якім, нагадаю, усяго 300 тысяч жыхароў) да выяўленчага мастацтва, творчасці мастакоў, звязаных з поўднем Францыі. А сам бульвар спускаўся амаль да самага мора. І ўспрымаўся надзвычай прывабнай прасторай. Дзякуючы будынкам з арыгінальнай архітэктурай і сваёй прасторы.

Пабачыла я цэлую плошчу, выкладзеную пліткай. Час ад часу на ёй уключаюцца і б'юць струменямі вады нябачныя фантаны і фантанчыкі. Паміж імі бегаюць басанож дзеці — гойсаюць, пішчаць, смяюцца. Цёпла, таму ніхто не баіцца, што яны прастынуць.

Дзе-нідзе пасярэдзіне бульвара трапляюцца паласы штучнай травы. Тут вельмі зручна пасядзець. Уладкавалася і я: пасля цэлага дня пешых паходаў ногі, вядома, гудзелі. На лаўках — бабулі з унукамі. Мама з вазкамі і малечай самага рознага ўзросту. Побач — дзіцячыя пляцоўкі: драўляныя горкі, лесвіцы. Віскат, піск. Але радасны, таму і не стамляе. Заўважаю і людзей у інвалідных крэслах, якіх ніхто не саромеецца. Яны таксама побач з усімі. Так што ў Ніцы хапае не толькі падарожнікаў-турыстаў. Шмат і тых, хто ў горадзе жыве.

Дарэчы, багата людзей з цёмным колерам скуры (хутчэй за ўсё яны перабраліся сюды з былых французскіх калоній кштальту Алжыра і Марока). Шмат іх сярод кіроўцаў транспарту, прадаўцоў і ахоўнікаў у крамах. Час ад часу можна было пачуць у Ніцы і рускую мову. Напрыклад, у краме адзення (відавочна, гэта хутчэй турысты). Але калі на прыпынку гарадскога транспарту па-руску размаўляюць паміж сабой мамы з малымі дзецьмі, узнікае ўражанне, што яны тут жывуць даўно. Міжволі згадаеш пра «вялікае перасяленне народаў».

Поўдзень Францыі падарыў мне шмат разнастайных і спраўды незабыўных уражанняў. А наперадзе — наведванне музея Марка Шагала ў Ніцы, падарожжа ў Манака і Марсэль...

Таццяна МУШЫНСКАЯ
Фота аўтара.
Працяг будзе

Скарбонка Спадчыны

Удзельніца гурта «Павалыкі» в. Обчын Любанскага раёна.

Казкі і гулі — падарунак ад бабулі

Традыцыйныя сюжэты як аснова выканальніцкага майстэрства

З дзяцінства памятаецца гісторыя пра «курную» хатку — дамок без вокнаў і дзвярэй, які стаяў сярод лесу, — з гаротнымі жыхарамі якога штораз здараліся розныя не вельмі вясёлыя прыгоды. Пад гэтую казку, якую так любіў расказваць дзядуля, мы з братам і сёстрамі часта засыналі. Праўда, часцей першы засынаў дзед. Мы пільна сачылі за сюжэтам і не дазвалялі моцна адхіляцца ад звычайнай лініі расповеду, таму імправізацыі былі мінімальныя. Зрэшты, традыцыя выканання і захавання казак, іх перадачы ў вусным варыянце дазваляе многія гнуткасці: апавядальнік можа скарачаць сюжэт, дадаваць новыя апісанні і дэталі (каб прадоўжыць і запаволіць расповед), прыдумаць новую канцоўку, дадаць герояў, змяніць іх імёны. Карацей, поўная творчая свабода.

Напэўна, у гэтай волі апавядальніка падпарадкоўваць увесь сюжэт уласным патрэбам і хаваецца адна з асноўных прыцягальных рысаў казкі. А таксама — варыянтнасць класічных, як яшчэ кажуць, вандроўных казачных фабул у традыцыях розных народаў.

Майстэрству беларусаў як апавядальнікаў можна толькі пазаздросціць. Памятаецца народныя казкі? Там селянін заўсёды разумны, хітры, дапытлівы, кемлівы, здольны знайсці выйсце нават з самага складанага становішча, абхітрыць хоць сквапнага пана, хоць злога звера, хоць самога сябе. Нашы продкі любілі прыдумваць вясёлыя і павучальныя гісторыі, распавядаць іх на ігрышчах, вечарамі за сямейным сталом, раскавалі дзецям перад сном. Тым не менш у гэтых на першы погляд простых сюжэтах хаваецца цэлы комплекс парадаў-настаўленняў.

У ЮНЕСКА казку сёння інтэрпрэтуюць як жанр і від творчасці, які знікае. Асабліва калі гаворка ідзе пра вусную перадачу сюжэтаў, без іх адмысловай пісьмовай фіксацыі. Але тут нам, напэўна, пашанцавала: і цяпер не выпадае казаць пра знікненне гэтага майстэрства, нават наадварот: навідавоку адраджэнне цікавасці да каранёвых апавядальных традыцый. Сведчаннем таму — конкурс вуснага выканання казак, што не так даўно прайшоў у сталіцы, а таксама ўжо колькі разоў праводзіўся ў межах фестывалю «Берагіня» ў пасёлку Акцябрскі. Знакавы таксама і пакуль адзінкавы факт

уклучэння казкавага рэпертуару Лідзіі Міхайлаўны Цыбульскай у дзяржаўны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі.

Цэнтральная частка краіны лічыцца сапраўднай скарбніцай народных сюжэтаў, гісторый. Тут, каля вытока Нёмана, пісаў свае «Казкі жыцця» Якуб Колас, тут збіралі песні ды паданні Ян Чачот і Адам Міцкевіч... І тут, у вёсцы Магільна, што на Уздзеншчыне, жыла сапраўды ўнікальная казачніца Лідзія Цыбульская. Яна нарадзілася ў 1927 годзе ў вялікай сям'і, дзе расло пяцёра дзяцей, аднак Лідзія Міхайлаўна адзіная пераняла казкі ад сваёй маці, якая ў сваю чаргу таксама адзіная са свайго пакалення засвоіла іх ад бацькі.

Казачныя сюжэты, што захоўваюцца ў спадчыне таленавітай апавядальніцы, у асноўным шырока вядомыя па ўсёй Беларусі, але на сёння амаль зніклі з жывога бытавання. У выкананні Лідзіі Міхайлаўны ўсе гэтыя гісторыі набываюць сваё гучанне, інтэрпрэтацыю, мастацкі выгляд, дзе гарманічна спалучаюцца традыцыйнасць і імправізацыйнасць. Як успамінаюць даследчыкі, Лідзія Міхайлаўна была асобай вельмі таленавітай, у яе вуснай творчасці прысутнічаў асабісты мастацкі густ, што надавала апавядальнай манеры казачніцы характэрныя адметнасці, якія даволі складана пераняць і засвоіць. Так, вусным шляхам яна пераняла ад бацькоў не толькі сюжэты, але і народныя прыёмы апавядання. Казкі выконваюцца спакойна-разважліва, павольна, але разам з тым у інтанацыйна выразнай і эмацыянальна насычанай манеры.

Больш за тое, у Лідзіі Цыбульскай не было раз і назаўсёды зададзенага канона расказвання аднаго і таго ж сюжэта. Пры нязменнай фабуле казка ў яе вольна вар'іруецца ў дэталі, дапаўняецца песеннымі ўстаўкамі, этнаграфічнымі замалёўкамі, вельмі арганічнымі для кожнага тэксту. Творы пабудаваныя па законах казкавай архітэктонікі (зачын, канфлікт, кульмінацыя, канцоўка, рытміка-меладычныя медыяльныя формулы), ім уласціва строгая паслядоўнасць у перадачы сюжэта, уключэнне рытмічна арганізаваных формул, спеасабліва распацоўка мастацкіх дэталей, якія запавольваюць казкавае дзеянне, эпизуюць сюжэт.

На жаль, сама казачніца пайшла з жыцця, але яе справа жыве і сёння. На Уздзеншчыне ўжо традыцыйнымі сталі конкурсы і фестывалі апавядальнікаў, дзеці ў школах раёна з задавальненнем чытаюць мясцовыя казкі, яны ўвайшлі ў рэпертуар досыць вядомага дзіцячага фальклорнага гурта «Калыханка» Міханавіцкага дома фальклору.

Марына ВЕСЯЛУХА

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК
Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксандр Бадак, Дзяніс Барсукоў, Віктар Гардзей, Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзіёмава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш, Аляксандр Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviadzda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviadzda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 292-20-51 намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51 адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53 адзел прозы і паэзіі — 292-56-53 адзел мастацтва — 292-20-51 бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАУ Нумар падпісаны ў друку 14.03.2019 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 1184

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013

Заказ — 877 Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца, і не рэцензуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый.